

„HLAVNÍM ÚKOLEM SPOLKŮ STUDENTSKÝCH JEST PODÁVATI ŠIRŠÍM VRSTVÁM LIDU ALESPŇ MALOU ČÁST VZDĚLÁNÍ.“

ČINNOST AKADEMICKÉ ČTENÁŘSKÉ JEDNOTY V JIČÍNĚ NA POČÁTKU 20. STOLETÍ

JITKA BÍLKOVÁ

**“THE MAIN AIM OF STUDENT ASSOCIATIONS IS TO PROVIDE BROADER STRATA
OF POPULATION WITH AT LEAST SOME EDUCATION.”**

**ACTIVITIES OF THE ACADEMIC READERS' UNION IN JIČÍN AT THE BEGINNING
OF THE TWENTIETH CENTURY**

This study focuses on the life and ideals of university students, especially their activities in the Academic Readers' Union in Jičín at the beginning of the 20th century. Despite the fact that the Union organised events only during school holidays, when its members were at home, it had a significant impact on the cultural life of the town. After a brief description of the first thirty years of the Union's existence (1870–1900), this contribution presents a detailed analysis of students' activities in 1900–1910. These included various educational efforts, such as the running of a public library, lectures, and exhibitions, but also entertainment in the form of theatre, folk academies, various celebrations, dances, excursions, and the like. The author reveals some disagreements between the Union's members, analyses their political views, tries to assess how activities within the Academic Readers' Union influenced the future life of its members, and evaluates the impact of their activities on the town of Jičín.

Keywords: associations – Academic Readers' Union in Jičín – university students – Jičín – amateur theatre – libraries – progressive movement

Východočeský Jičín býval na konci 19. století charakterizován jako město úřadů a škol. V tomto kulturním centru širokého okolí, v němž žilo zhruba devět tisíc obyvatel,¹ se nebývale dařilo i spolkovému životu. Mezi nejvýznamnější spolky patřily Občanská beseda, Řemeslnická beseda, Muzejní spolek, Sokol, Ústřední matice školská, místní odbor Národní jednoty severočeské, Literární jednota, Smetana, Ludiše, Okrašlovací spolek, místní odbor Klubu českých turistů, Hospodářská, lesní a průmyslová jednota, Občanská čtenářská beseda na Novém městě, Dobrovolný sbor hasičský aj.²

¹ V Jičíně žilo roku 1890 dle statistik 8457 civilních obyvatel (*Ottův slovník naučný*, díl 13, Praha 1898, s. 348), roku 1907 pak 9759 obyvatel (*Seznam míst v království českém*, Praha 1907, s. 139).

² Více o kulturním a spolkovém životě Jičína viz Státní oblastní archiv v Zámruku – Státní okresní archiv Jičín (dále SOKA Jičín), fond Soudobá dokumentace okresu Jičín, V/6–82, Jitka ŠOREJSOVÁ, *Dějiny města Jičína v letech 1891–1901*, diplomová práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1994, s. 111–138; Jindřich FRANCEK, *Dějiny Jičína*, Praha 2010, s. 296–330 aj.

Činnost mnoha spolků bývala obdobná: přednášky, besedy, hudební vystoupení, výstavy, plesy, výlety, divadelní představení apod. Vzhledem k tomu, že se jejich aktivity často překrývaly a členská základna se prolínala, jednotlivé spolky nám hodně splývají. Rozhodně však mezi nimi nelze přehlédnout Akademickou čtenářskou jednotu (dále často AČJ). Tento spolek soustřeďoval vysokoškolské studenty a činnost vyvíjel pouze v době jejich prázdninových a svátečních návratů do Jičína. Středoškoláci, i když jich v Jičíně pobývalo vzhledem k vysokému počtu tohoto typu škol mnoho, měli členství i účast na akcích až do vzniku Československé republiky zakázány. Jen někteří gymnazisté v septimě či oktávě tajně proklouzli na divadelní představení, vzdělávací přednášku, hudební vystoupení či výstavu a těšili se, až se po maturitě budou moci také zapojit do organizování kulturního života. „*Tehdy poprvé vstupovali v neznámý dosud svět, když opouštěli studia středoškolská, tehdy poprvé nebyli sešněrováni přísnými zákazy disciplinárních ráďů, ale volně mohli dýchat. A proto je samozřejmé, že vstupující do sféry studentských spolků, vstupovali vlastně prvně do života a chtěli uskutečňovati svoje životní ideály.*“³

AČJ patřila mezi nejstarší studentské spolky v Čechách. V Jičíně působilo hned po uvolnění poměrů na počátku šedesátých let 19. století kromě německého Lesevereinu několik českých spolků: pěvecká sdružení Lubor (1861) a Ludiše (1869), Občanská beseda (1862), Sokol (1862) a Muzejní společnost jičínského kraje (1863). Roku 1870 se k nim přidala Řemeslnická beseda, hasičský odbor sokolské jednoty a také AČJ. „*Vznikla v době nadšeného vlastenectví táborového let šedesátých a se zápalem mládeži podjala se chutě svého buditelského úkolu, jaký byl tehdy údělem krajinských spolků studentských.*“⁴

AČJ nelze mezi jičínskými uskupeními přehlédnout ani kvůli neobyčejné životaschopnosti, která nebývá u studentských spolků zvykem. I přes pochopitelné časté střídání starostů a schůze pořádané téměř jen v období prázdnin fungovala jednota (kromě vynucených přestávek v období světových válek) až do počátku padesátých let 20. století. Samozřejmě si během dlouhého trvání prošla různými krizemi, ale smrtelnou ránu ji zasadil až komunistický režim, který nepřál tradičním spolkům. A tak místo oslav osmdesátého výročí vzniku byli členové jednoty donuceni se po dvou letech rezistence v roce 1951 takzvaně „dobrovolně rozejít“.⁵

Buditelské nadšení – prvních třicet let činnosti

Myšlenka založení Akademické čtenářské jednoty se zrodila v polovině srpna 1869 v Hořicích na studentské slavnosti Krakonoš při sjezdu studentstva severovýchodních Čech.⁶ Důvo-

³ Jaroslav HAJNÝ, *50 let činnosti Akademické čtenářské jednoty v Jičíně*, in: Akademická čtenářská jednota v Jičíně. 1870–1920, Jičín 1920, s. 8.

⁴ Gustav ŠMEJC, *Kulturní význam studentských spolků na venkově (k jubileu AČJ)*, in: Akademická čtenářská jednota v Jičíně. 1870–1920, Jičín 1920, s. 5.

⁵ Zánik AČJ popsal její starosta Jaromír Häckl, in: /Hä!, *Na co jsme v Jičíně zapomněli!*, Český ráj 2/36, 6. 9. 1991, s. 5. O likvidaci jičínské spolkové činnosti Jitka BÍLKOVÁ, *Konec spolkového života v Jičíně po roce 1948*, Marginalia Historica 3/2, 2012, s. 16–25.

⁶ Jičíňští vysokoškoláci se v té době již neorganizovaně scházeli ve „studentském klubu“ v soukromém bytě medika Antonína Rejmana. O prvních třiceti letech AČJ (a také o situaci před jejím vznikem) více viz Augustin SEIFERT, *Přednáška absol. právníka Aug. Seiferta při přátelském večeru „Akademické čtenářské jednoty“ v Jičíně na oslavu dovršení 30leté činnosti 11. srpna 1900 při současném sjezdu „Krakonoše“*, in: Akademická čtenářská jednota v Jičíně. 1870–1910, Jičín 1910, s. 11–29; přehled činnosti také viz J. HAJNÝ, *50 let činnosti*

dy vzniku uváděl tehdejší student práv František Klouček⁷ následující: „*Hlavní pohnutkou bylo nám, že jsme poznali po svém příchodu z Jičína na univerzitní studia do Prahy, jako mladíci vlastenecky nadšení, život v Akademickém čtenářském spolku pražském a ocenili význam tohoto zřídla činorodého nadšení. Pojali jsme proto úmysl zasaditi se o umožnění podobného studentského života, ovšem v přiměřeně skrovnějších poměrech a formě, také v krajském městě našem, kde v městě samém i okolí vzhledem k proslavenému gymnáziu jičínskému i celé řadě důležitých úřadů byl studentstva počet poměrně dosti značný, aby založením místního akademického spolku soustřediti se mohly roztráštěné snahy studentstva vysokoškolského a do jisté míry i středoškolského v jeden celek v zájmu blahodárného působení na vlastní řady studentské i na spoluobčany, jimž nebylo dopřáno vyššího vzdělání.*“⁸

Po návratu z hořického sjezdu uvažovali studenti o založení krajinského spolku Krakonoš, ale nakonec zvítězila idea řádného studentského spolku. Stanovy sepsali František Klouček a Václav Hyman podle vzoru Akademického čtenářského spolku v Praze. S podporou jičínského místopředsednického rady Studniczky se sice nesetkali, ale k jejich velkému údivu dne 9. září 1870 místopředsednickost žádost o ustavení jednoty schválilo (přesněji řečeno: nezakázalo).⁹ O šest dní později, dne 15. září 1870, se tak konala ustavující valná hromada za účasti šestnácti členů, která zvolila starostou Ferdinanda Zahrádku.

Studenti okamžitě rozvinuli divadelní i přednáškovou činnost.¹⁰ Za hlavního hybatele zábavní činnosti AČJ v polovině sedmdesátých let 19. století nutno označit studenta práv Eugena Miroslava Rutteho, pozdějšího notáře v Hořovicích a Praze, který vynikl také jako koncertní pěvec, hudební skladatel a literát. Na jeho činnost zdárně navázal se svými hudebními akademii pozdější středoškolský profesor Antonín Mikenda.

Prvním majetkem AČJ se stal spolkový prapor, s nímž se hrdě účastnili všech veřejných akcí nejen v Jičíně.¹¹ Jednota si z počátku vytkla za jeden z hlavních cílů navazování spolupráce se studenty blízkých měst – akademici tak jezdili na studentské sjezdy a účastnili se i dalších významných akcí v okolí (například odhalení Klicperova pomníku v Chlumci roku 1874). Spolek, ač nedisponoval velkými příjmy, se velmi angažoval ve sbírce po požáru „zlaté kapličky“, a stal se tak i skutečným členem Sboru pro vystavění Národního divadla.

Akademické čtenářské jednoty v Jičíně, s. 8–26; stručné dějiny spolku rovněž viz SOKA Jičín, Oldřich TURČÍN, *Inventář k fondu Akademická čtenářská jednota v Jičíně*, Úvod, s. I–VI. Fond Akademická čtenářská jednota v Jičíně uložený v SOKA Jičín je značně torzovitý, ale pro období 1870–1889 jsou zde zachovány knihy zápisů valných hromad.

⁷ František Klouček (1849–1939) se stal advokátem a politikem, zasedal dlouhá léta v městské radě, reprezentoval uskupení Politický klub. V roce 1895 byl zvolen za Jičínsko a Novobydžovsko zemským poslancem za Národní stranu svobodomyšlnou. Má mj. zásluhu na vybudování železniční trati Jičín–Turnov a na postavení pomníku Karla Havlíčka Borovského v Jičíně. Kromě AČJ (starostou v akademickém roce 1876/1877) se angažoval také v Sokole, který spoluzakládal jeho otec, puškař Václav Klouček.

⁸ František KLOUČEK, *Založení Akademické čtenářské jednoty v Jičíně*, in: Akademická čtenářská jednota v Jičíně. 1870–1910, s. 30. Vzpomínku Františka Kloučka citoval též: J. FRANCEK, *Dějiny Jičína*, s. 298–299.

⁹ Více o založení spolku viz F. KLOUČEK, *Založení Akademické čtenářské jednoty v Jičíně*, s. 30–33.

¹⁰ První divadelní představení proběhlo ještě před oficiálním ustanovením spolku dne 23. srpna 1870, kdy studenti sehráli veselohru Josefa Jiřího Kolára *Dejte mi čamaru*. Před představením vystoupil s úvodní řečí František Klouček. První veřejné přednášky proslavili členové AČJ Václav Hyman (*O kapitálu a práci*) v roce 1870 a František Klouček (*O důležitosti řemesel*) o rok později.

¹¹ Prapor měl reprezentovat jičínské akademiky již na sjezdu v Hořovicích roku 1869, ale pražská firma zakázku splnila až na konci srpna 1869. Prapor byl vyroben za 140 zlatých z veřejné sbírky z červeného a bílého hedvábí se symbolickými znaky čtyř fakult a nápisem *Studentstvo jičínské*. Na rubu ho zdobil český lev. Po vzniku AČJ byl předán do jejího vlastnictví.

V roce 1878 vznikla na popud Jana Beránka, Augustina Vodičky a Františka Sitsenského spolková knihovna. Základ knihovního fondu tvořily dary členů a předplaceny byly Akademické listy, tehdejší orgán českého studentstva. Pro šíření vzdělání a podporu češtiny v oblastech „ohrožených poněmčením“ se o čtyři roky později akademici rozhodli zakládat knihovny i na menších místech v okolí – první vznikla v Bělé u Pecky roku 1882 a další rychle přibývaly – do roku 1894 jich bylo 23.¹² Do těchto venkovských knihoven se obvykle vyřazovaly duplikáty či jiné méně půjčované publikace, obvykle v počtu 200–300 svazků, které však i nadále zůstávaly v majetku AČJ. Zpravidla byl pro každou knihovnu také předplacen jeden časopis.¹³ Místodržitelství sice zřizování menšinových knihoven zakázalo, protože tato činnost chyběla ve stanovách, ale vysokoškoláci si s problémem brzy poradili. Stanovy upravili zřízením nových odborů (knihovního a přednáškového) a rozšířením působnosti na okresy. Vzdělanost se snažila jednota šířit pomocí knih také například v trestnici krajského soudu v Jičíně či ve spolku Barák.

První polovina osmdesátých let 19. století patří k jednomu z nejlepších období v historii spolku. Na poli přednáškovém se aktivně činili pozdější básník Josef Jakubec, starosta AČJ Julius Paulus, jednatel Jan Beránek a především pozdější jičínský gymnaziální profesor Gothard Smolař. Oživilo se také divadlo, repertoár tvořily hlavně veselohry, některé kusy hráli akademici i mimo Jičín. K nejvýznamnějším aktivitám za starostování Vladislava Lepaře (1881–1884) však patří zásadní podíl na zpřístupňování Prachovských skal. Roku 1883 byl vydán průvodce *Prachovské skály u Jičina* z pera právě Vladislava Lepaře, doplněný přehlednou mapkou dané oblasti od jeho bratra Zdeňka.¹⁴ Velký ohlas této publikace potvrzuje i její druhé vydání o deset let později. Studenti nejenom že zpřístupnili značnou část skal pro turisty, ale starali se úspěšně také o propagaci tohoto návštěvníky čím dál tím více vyhledávanějšího regionu. I díky podpoře AČJ vznikl roku 1892 odbor Klubu českých turistů v Jičíně.

Zájem o poznávání krás pískovcových skal se rychle šířil a jednota lákala vzácné hosty i celé spolky k výletům na Jičínsko. Roku 1887 navštívil místní kraj například Zpěvácký spolek Hlahol, o dva roky později Umělecká beseda. A v červnu roku 1893 uvítali jičínské akademici dokonce na dvě stě studentů a šedesát pět dalších hostů Literárního a řečnického spolku Slavia z Prahy, jehož starostou byl v té době Alois Rašín. Velkolepý příjezd Slavii připravilo asi padesát jičínských korporací shromážděných na vlakovém nádraží. Na programu byl kromě výletu do Prachovských skal také banket v hotelu Hamburk

¹² Menšinové knihovny založila AČJ v obcích Bítouchov u Semil, Dolní Hamry u Železného Brodu, Mrklou v Jilemnici, Hlavňov u Broumova, Jablonec nad Jizerou, Pecka u Nové Paky, Smrčí u Železného Brodu, Radkyně u Pecky, Horka u Nové Paky, Frýdek ve Slezsku, Český Dub, Hostinné, Petrovice u Českého Dubu, Ždírnice u Nové Paky, Vidochoh u Nové Paky, Rašovka u Českého Dubu, Vodolov u Turnova, Úpice u Sychrova, Žďárky u Hronova, Mukařov u Železného Brodu, Paceřice-Žďárek u Turnova a Loučnice u Železného Brodu.

¹³ Vladimír HAJNÝ, *Knihovnictví v AČJ (Menšinová práce Jednoty)*, in: Akademická čtenářská jednota v Jičíně. 1870–1920, Jičín 1920, s. 56–61.

¹⁴ Všichni tři synové ředitele jičínského gymnázia Františka Lepaře, studenti práv Vladislav, Zdeněk a František, se v 80. a 90. letech 19. století vystřídali ve funkci starostů AČJ. Impulzem pro práce na zpřístupňování Prachovských skal se stal výlet Amerického klubu dam s Vojtou Náprstkem a Jaroslavem Vrchlickým na Jičínsko v roce 1879. Studenti byli poté Náprstkem pozváni do Prahy, kde získali podporu, nakoupili štetce, barvy i žebřík a začali s pracemi. Více viz Augustin SEIFERT, *AČJ a turistika na Jičínsku*, in: Akademická čtenářská jednota v Jičíně. 1870–1920, Jičín 1920, s. 91–94; František VESELÝ, *1873–1881*, in: Jubilejní památník c. k. vyššího gymnasia v Jičíně. 1807–1907, Jičín 1907, s. 202–207; Karel ČERMÁK, *Vojta Náprstek a Americký klub dam na Jičínsku*, Vlastivědný poutník. Sborník pro Jičín a okolí 3, Praha 2013.

a lidová slavnost v Libosadě, na niž zazněl proslov básníka Svatopluka Čecha složený přímo pro tuto příležitost.¹⁵ Nechyběl ani večírek v hostinci U Picků. Úspěch této akce, považované státními úřady za národní demonstraci, však přispěl k následnému rozpuštění spolku Slavia.¹⁶

Na přelomu osmdesátých a devadesátých let 19. století trpěla činnost AČJ různými spory mezi mladšími a staršími členy. Z části šlo o osobní antipatie, do značné míry však také o problémy dopadající z jiných studentských spolků. V roce 1889 byl například rozpuštěn „ústřední studentský orgán“ Akademický čtenářský spolek v Praze (založen 1849). Hlubokou krizi mezi Jičínskými zažehnal v roce 1892 až sjezd krajinského spolku studentstva českého Krakonoš v Hořicích. Zástupci AČJ se předtím účastnili i velkého sjezdu pokrokové slovanské mládeže v době jubilejní výstavy v Praze a za podíl na Národopisné výstavě československé v roce 1895 obdržel spolek dokonce čestný diplom a uznání.¹⁷ Z aktivit s širokým dopadem nutno ještě zmínit založení místního odboru podpůrného studentského spolku Husova fondu z iniciativy AČJ roku 1897. Dle odvedených příspěvků byl nejlepším odborem pražského ústředí, hned po hradeckém.

Jednota neměla dlouho svou spolkovou místnost, členové se scházeli nejčastěji v hostincích a písemnosti uchovávali ve svých bytech. Až roku 1885 si jednota pronajala zvláštní spolkovou místnost v hotelu U Města Hamburku a v polovině devadesátých let ji přemístila do nově postavené sokolovny, kde měla knihovnu i kulečnick.¹⁸

Mezi třicátým a čtyřicátým výročím založení – AČJ v letech 1900–1910

V období prvního decennia 20. století, na něž se tato studie zaměřuje, bývala AČJ vyzdvihována jako výjimečný příklad fungujícího samostatného venkovského spolku, který není závislý na pražském ústředí.¹⁹ Pochvalami nešetřil ani jinak velmi kritický Časopis pokrokového studentstva: „*Spolky místní vyznačují se obyčejně úrovní dosti nízkou, málo*

¹⁵ Svatopluk Čech, *Proslov*, in: Akademická čtenářská jednota v Jičíně. 1870–1910, Jičín 1910, s. 9–10; vzpomínka na získání proslovu viz Augustin SEIFERT, „*Milí kolegové...*“, in: Akademická čtenářská jednota v Jičíně. 1870–1910, Jičín 1910, s. 52–54.

¹⁶ Za politické a národní demonstrace při tomto výletu dostal spolek poslední dťuku s výstrahou a 14. října 1894 byl definitivně rozpuštěn. Vzpomínka na tuto velkolepou akci viz Augustin SEIFERT, *Věrní ideálům mládeži*, in: Almanach vydaný Společností přátel studentstva na paměť otevření Studentského domu v Jičíně dne 6. a 7. prosince 1924, Jičín 1924, s. 40.

¹⁷ AČJ měla zástupce v Akademickém odboru Národopisné výstavy v Praze, dále zde vystavovala různé diagramy, statistické tabulky a části archivu v rámci odborné studentské výstavy.

¹⁸ Spolkovou místnost většinu let AČJ sdílela s Občanskou besedou, spolu s ní se i v roce 1907 přestěhovala do domu k Němcům, v roce 1911 ale byla z těchto míst vykázána a útočiště našla díky Sokolu zpátky v sokolovně.

¹⁹ Fond uložený v SOKa Jičín nám pro zkoumání tohoto období nepomůže, protože písemnosti spolku po roce 1900 (až do období po druhé světové války) se v něm až na výjimky vůbec nenacházejí. Většina z nich byla přemístěna do fondu Všestudentský archiv (dále VSA) spravovaný Archivem Univerzity Karlovy (dále AUK). Dílčí informace bylo možno získat z korespondence spolku s městským zastupitelstvem (SOKa Jičín, fond Archiv města Jičín, k. 261, i. č. 1194. Spolky a společenstva. Akademická čtenářská beseda [sic]). Několik zápisů ze schůzí pořízených většinou jednatelem K. Kazbundou v letech 1906 a 1907 se dochovalo v jeho osobním fondu – Archiv Národního muzea /dále ANM/, fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1381. Akademická čtenářská jednota). Přehled činnosti AČJ v letech 1900–1910 viz Vojta NOVÁK, *Poslední desetiletí AČJ*, in: Akademická čtenářská jednota v Jičíně. 1870–1910, Jičín 1910, s. 56–60.

kte činnost jejich jest opravdovější a cennější. Jediná „Akademická Čtenářská Jednota v Jičíně“ vyniká velice pěknou činností.“²⁰

V prvních třiceti letech činnosti jednoty platilo heslo: „Budít a křísit“, aktivity byly zpětně označovány za více obrozenecké a národní. Po roce 1900 se akademici zaměřili především na rozvíjení kvalitní kultury pro pozvednutí úrovně obyvatelstva.²¹ Do čtvrté desítky svého trvání vstupovala AČJ s velmi slušnou členskou základnou čítající 155 členů (pět čestných,²² 27 zakládajících, 31 přispívajících a 92 činných). Na konci prvního desetiletí se spolek mohl pochlubit dokonce 163 členy, mezi rokem 1900 a 1910 se však jejich počet pohyboval v nižších číslech, konkrétně kolem 100 (zřejmě se vždy projevil zvýšený zájem o členství v jednotě po velkých oslavách).²³

Ve funkci starosty se v prvních deseti letech 20. století postupně vystřídali student medicíny Alois Blažek, studenti práv Jaromír Prokeš, Václav Sládek, Karel Klouček, studenti filosofické fakulty Branislav Fleischmann, Vojta Novák, Josef Novák a student práv Gustav Šmejce.

Na počátku 20. století zmítaly AČJ velké vnitřní spory, v té době se ale v krizi ocitlo více studentských spolků. Důvody lze hledat především v nezájmu vysokoškoláků o spolkovou činnost, začali preferovat individualismus, případně jen odborně zaměřené spolky. Některé se omezily pouze na zábavní činnost, jiné se profilyovaly čistě politicky anebo odborně, mnohé v té době zanikly.

Jičínští akademici se utvrdili ve smysluplnosti své práce po oslavách třicátého výročí založení jednoty, které se konaly za účasti asi 180 studentů 11.–13. srpna roku 1900. Tehdy AČJ pořádala sjezd spolku Krakonoš. Na programu byly především přednášky. Spisovatel František Václav Krejčí promluvil *O významu sociální otázky se stanoviska akademické mládeže*, Zdenka Hásková *O otázce ženské* a Arnošt Lustig *O otázce židovské*. Během přátelského večera pohovořil o historii AČJ Augustin Seifert²⁴ a na klavír zahrál člen spolku Běda Křídlo. Druhý den se konala manifestační schůze za zřízení české univerzity v Brně a za moderní školu, následoval průvod do Libosadu a věneček, na němž se tančilo do ranních hodin. Třetí den oslav se účastníci vypravili na výlet do Prachovských skal.²⁵

²⁰ M. F., *Krajinské spolky*, in: Kalendář pokrokového studentstva na rok 1907/1908, Praha 1907, s. 190.

²¹ J. HAJNÝ, *50 let činnosti Akademické čtenářské jednoty v Jičíně*, s. 17.

²² Čestnými členy AČJ byli zvoleni: jičínský děkan p. Josef Šturma (1879); gymnaziální profesor a spisovatel v Praze Antonín Mikenda (1881); tajemník c. k. ministerstva orby ve Vídni Vladislav Lepař (1886); advokát a poslanec sněmu Království českého František Klouček (1888); spisovatel a redaktor Květuš Svatopluk Čech (1894). Následně k této pětičlence přibyli roku 1905 ještě účetní v Jičíně a obětavý knihovník AČJ Josef Fišera a tajemník Národní rady české v Praze Augustin Seifert. V roce 1910 následovali: bývalý starosta Jičína Vojtěch Jírů, středoškolský profesor a první starosta AČJ Ferdinand Zahrádka, operní pěvec Bedřich Plaška a odborný rada Zdeněk Lepař.

²³ Počty členů jsou uváděny různě, tato data čerpána z: Jaroslav HAJNÝ, *Přehled členstva, příjmů i vydání AČJ od 15. září 1870 až do 1. srpna 1920*, in: Akademická čtenářská jednota v Jičíně. 1870–1920, Jičín 1920, s. 34.

²⁴ Augustin Seifert (1873–1955) byl neúnnavný organizátor veřejného života, spisovatel a publicista. Po studii práv se dostal do Národní rady české (později československé), v níž zastával nejprve funkci tajemníka, poté ředitele. Již od mládí se angažoval ve spolkové činnosti (AČJ, Sokol, Omladina) a poté dlouhá léta ve spolku Jičín v Praze. Pro své rodiště vykonal mnohé, přezdívalo se mu „konzul Jičína v Praze“. Dosud neuspořádaný osobní fond Augustina Seiferta je uložen v ANM. Více viz Eva BILKOVÁ, *Pod Valdickou branou. Fakta o nejznámějších jičínských osobnostech, spolcích, stavbách, institucích, školách, událostech*, Jičín 2004, s. 27.

²⁵ Za tímto účelem zapůjčila Ústřední kancelář E. Schlika (majitele panství, na němž se Prachovské skály nacházely) pět žebříků. AUK, f. VSA, k. 68, dopis Ústřední kanceláře E. Schlika AČJ ze dne 25. 7. 1900.

Studenti byli akcí nadšeni, za jedinou stinnou stránku považovali výsledek spolupráce se spolkem Krakonoš, který přestože pro organizaci neudělal téměř nic, požadoval polovinu výtěžku. Jinak ale předseda sjezdového výboru Karel Herkner nešetřil chválou: „*Jednota morálně posilněna skvělým úspěchem slavností jubilejních a osvěžena přibytím nových čilých sil vykonala za prázdniny tolik, čehož pendant v celých análech jednoty nenalzáme – ačkoli by bylo bývalo zcela přirozené, aby po velikém napětí sil při sjezdu byla nastala stagnace.*“²⁶

První nedorozumění po oslavách vzplálo kvůli návrhu vydat dějiny spolku anebo přinejmenším otisknout přednášku Augustina Seiferta, kterou proslavil během přátelského večera. Mnozí vysokoškoláci (v čele s Rudolfem Brožem) se však vůči tomuto záměru ostře vymezili a označili ho za zpátečnický: „*Pro staré pány vydávati brožuru jest zbytečné, neboť podporovati mládež akademickou jest jejich povinností a není potřebí za tím účelem jim nějak podkuřovati. Vydání brožury nekritické, jež by dobré stránky vynášela a špatné potlačovala, bylo by hříchem proti historii. Chceme-li nějaký spisek vydati, vydejme něco potřebnějšího, např. přednášku učitele Černého proslovenou na sjezdu, nebo spisek o sociálních poměrech studentských a ne brožuru, jež by byla důkazem naší malichernosti a ješitnosti.*“²⁷

O pět let později propukly daleko vážnější neshody (převážně osobního rázu) a jednota musela čelit další hrozbě rozpadu. Vnitřní rozpory mezi studenty vyvrcholily odchodem asi patnácti členů, kteří následně v Jičíně k 9. květnu 1906 založili okresní komisi Krajinského spolku Jizeran. Jejimi hlavními představiteli se stali student práv Jaromír Volf a student filosofie Jan Morávek.²⁸ Za touto roztržkou stála především osobnost jičínského sociologa a inženýra chemie Jindřicha Fleischnera.²⁹

Vzájemná konkurence spolků nakonec nebyla ke škodě – napomohla ke zkvalitnění práce. Pobočka pražského spolku Jizeran zahájila svou činnost dne 5. června 1906 intimním večírkem na památku předčasně zesnulého nadějněho básníka Jana Šamala³⁰ a dále pořádala v Jičíně a okolí různé přednášky a koncerty, nejvíce se ale uplatnila v menšinové

²⁶ AUK, f. VSA, k. 68, Jednatelská zpráva za období prázdninové roku 1900, přednesená na mimořádné valné hromadě 28. září 1900. Veškeré citované texty byly v této studii upraveny dle současných pravidel českého pravopisu, viz Ivan ŠTOVIČEK a kol., *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti*, Praha 2002, s. 53.

²⁷ AUK, f. VSA, k. 91, Zápisy valných hromad a týdenních schůzí Akademické čtenářské jednoty v Jičíně, zápis o týdenní schůzi konané 24. prosince 1900.

²⁸ Jan Morávek (1887–1960), dlouholetý ředitel Archivu Pražského hradu, v mládí i výborný klavírista. Podílel se také na archivní rozluce s Rakouskem. Více viz B+H, *Ministerský rada PhDr. Jan Morávek šedesátníkem*, Beseda IV/9, 1947, s. 116; Jaroslava HOFFMANNOVÁ – Jana PRAŽÁKOVÁ, *Biografický slovník archivářů českých zemí*, Praha 2000, s. 431

²⁹ Více o Jindřichu Fleischnerovi (1879–1922) viz *Lexikon české literatury*, díl I (A–G), Praha 1985, s. 718–719. Tento sociálnědemokraticky orientovaný intelektuál za svého působení v jičínském cukrovaru silně ovlivňoval místní veřejný život, převážně studenty. I po odchodu z města udržoval kontakty např. s Janem Morávkem, Čeňkem Musilem a Jaromírem Volfem, kterému dopomohl po vzniku republiky na ministerstvo veřejných prací. Nesouhlasil s příliš radikálními pokrokaři, nesnášel především studenta Gustava Šmejce, a proto ostře kritizoval AČJ. Jindřich Fleischner, který vystoupil z AČJ již roku 1899, v dopisech adresovaných Janu Morávkovi radil, jakým směrem by se měla pobočka Jizeranu vyvíjet, aby předčila starší studentský spolek. Literární archiv Památníku národního písemnictví (dále LA PNP), fond Jindřich Fleischner, Jindřich Fleischner Janu Morávkovi (108 kusů korespondence z let 1904–1917).

³⁰ Jan Šamal (1883–1904), absolvent jičínského gymnázia, nadějný básník a houslista. Zemřel ve velmi mladém věku během studií práv. Názorově měl velmi blízko k Jindřichu Fleischnerovi, jeho básně bývaly otiskovány v časopise pokrokového studentstva. Torzo jeho osobního fondu je uloženo v LA PNP.

práci, které se AČJ v tomto období již tolik nevěnovala. Jizeran vypravil například několik knihoven čítajících 70–80 svazků do obcí v tzv. národnostně ohroženém území, především na Tanvaldsku a Jablonecku. Tam také provozoval tzv. stěhovavé okružní knihovny – každý rok v létě se knihovna posunula o jednu obec dál.³¹

Jak napovídá zápis z valné hromady AČJ, nebyly vztahy Jizeranu se starším spolkem idylické: „*Smiřovačky s krajským spolkem Jizeranem vyvolaly delší ostrou debatu mezi kolegy Šmejcem, Vojtou Novákem a doktorem Sládkem, ale v tom jsou všichni za jedno, aby se s Jizeranem nevyjednávalo, poněvadž jak dr. Sládek myslí, spolek ten dříve či později zajde, co spolek vzniklý ze vzdoru.*“³² Odhad byl přesný, konkurenční spolek záhy na jičínském okrese ukončil činnost, kdy přesně však určit nelze.

Asi nejvýznamnější akcí, na níž se AČJ v tomto období podílela, bylo odhalení pomníku Karla Havlíčka Borovského v Jičíně roku 1906. O založení družstva pro postavení tohoto pomníku, které za účelem získání finančních zdrojů organizovalo různé slavnosti, přednášky či divadelní představení (a vybíralo průběžně na různých místech ve městě) se také nejvíce přičinili dva bývalí aktivní členové jednoty – František Klouček a Augustin Seifert. AČJ také družstvu přispěla ze svých podniků nemalými částkami.

Jednou z nových pozoruhodností města se tak po 29. červenci 1906 stala bronzová busta novináře stojící na velkém ozdobném podstavci,³³ která byla odhalena v rámci velkolepých Havlíčkových oslav, připomínajících padesáté výročí jeho úmrtí. Součástí programu bylo též divadelní představení *Karel Havlíček Borovský* od Ferdinanda Františka Šamberka, nacvičené AČJ. Hlavní role se ujal hostující herec Národního divadla v Praze Emil Focht. Slavnosti, kterými žilo celé město, byly zakončeny lidovou veselicí na tradičním místě v Libosadě a večer proběhla zábava při hudbě v sokolovně.³⁴

Od roku 1906 se tak pravidelně každý rok v Jičíně pořádaly již dvě velké demonstrativní národní slavnosti – jedna na počátku července k uctění památky mistra Jana Husa u jeho pomníku z roku 1872 a druhá na konci stejného měsíce na počest Karla Havlíčka. Obou se samozřejmě nadšeně zástupci AČJ i s praporem účastnili. U Husovy sochy mnohatisícový dav 5. července večer po odeznění chorálů přednesených pěveckými sbory (například *Kdož jste [sic!] boží bojovníci*) a vyslechnutí projevů obvykle zpíval písně *Bývali Čechové, Kde domov můj a Hej Slované*. K uctění radikálního novináře se ještě pravidelně přidávalo *Spi, Havlíčku*.³⁵

³¹ Část písemnosti jičínské komise Jizeranu, která měla 36 přispívajících členů, je umístěna v AUK, f. VSA, k. A 188, Jizeran. Zde uložena také tištěná XXXIV. (IV.) Výroční zpráva krajského spolku „Jizeran“ v Praze za správní rok 1905–1906.

³² AUK, f. VSA, k. 91, Zápisy valných hromad a týdenních schůzí Akademické čtenářské jednoty v Jičíně, mimořádná valná hromada dne 30. března 1907.

³³ Autorem výstavního pomníku, který byl postaven na výjimečném místě – na začátku lipové aleje, je Jindřich Říha (ve spolupráci s F. Smejkalem a F. Rehořem). Více o pomníku viz František KASKA, *Historie jičínských soch*, Jičín 1937, s. 92–96.

³⁴ Podrobný program slavností viz *Slavnost odevzdání pomníku Karla Havlíčka Borovského nesmrtelného bojovníka za práva lidu českého*, Jičín 1906; Jičínské noviny 25/15, 5. 8. 1906, nestr.

³⁵ Vyskytoval se však problém, že mnozí vlastenci neznali pořádně slova těchto písní: „Povinnost zpravodajská velí nám vytknouti, že bylo by dobře, aby ve spolcích byly cvičeny národní písně, aby mohly býti na slavnostech takových zpívány. Působí trapně, když český lid, maje zpívati své národní, vlastenecké písně, nezná jich.“ *Havlíčková slavnost v Jičíně*, Jičínské noviny 27/22, 9. 8. 1908, nestr.

Další významnou akcí, které se akademici v uvedeném období zúčastnili, byly oslavy stého výročí obnovení gymnázia v Jičíně na konci září 1907.³⁶ Vzhledem k tomu, že většina členů AČJ byla absolventy tohoto staroslavného ústavu, předpokládali bychom, že zprávu o pořádání takové akce přijmou s nadšením. Jednota však sdružovala mnoho zásadních odpůrců této školy, kteří se proti tamním poměrům radikálně vymezovali.³⁷ Akademici se nakonec uvolnili k zařazení mezi organizátory, ale ne bez výhrad: „*Rozpor mezi panujícími poměry na českých středních školách a mezi snahami národa i intelektuálním pokrokem lidstva nutí Akademickou čtenářskou jednotu, aby podala při této příležitosti toto ohrazení [...]. Protestujeme tudíž proti zpátečnickému klerikalismu a protinárodnímu byrokratizmu, jež na středních školách znemožňují předpoklady pedagogiky opravdu národní a pokrokové. Neseme s bolestí, že vzdělávací ústavy národa, jež heroické oběti za svobodu svědomí a pokrok lidstva (mistr Jan Hus) učinily dle slov Denisových ‚věřitelem lidstva‘, jsou ovládnuty institucí církevní a to právě tou, jejíž vítězství po Bílé hoře by český národ málem byl zaplatil smrtí. Stejně těžce neseme, že rozvoj národního ducha ve středním školství je potlačován tendencí, odporující dějinné pravdě a snahám našeho národa.*“³⁸

Akademici sice tímto prohlášením program nezměnili, ale nakonec oslavy nebojkotovali a účastnili se jak příprav, tak samotného setkání. Na stránkách Časopisu pokrokového studentstva však ihned po akci otiskli zdrcující kritiku, podle níž šlo stručně shrnout celé oslavy do dvou mší, návštěvy kostela, kaple a hřbitova.³⁹

Program byl ale samozřejmě bohatší: Akce se konala ve dnech 27.–29. září 1907 a nalákala do Jičína mnoho hostů.⁴⁰ Páteční večer si mohli zpříjemnit v sokolovně během hudebního večera na uvítání, promenádním koncertem na náměstí nebo benátskou nocí na rybníku Kníže. V sobotu následovala ranní bohoslužba v děkanském kostele, návštěva gymnaziálního kostela sv. Ignáce a staré i nové budovy školy. Na odpoledním slavnostním banketu promluvil za AČJ její starosta Vojta Novák. Večer byla uspořádána slavnostní akademie, při níž vystoupili bývalí i současní žáci a místní hudební spolek. Nedělní část programu tvořila ranní bohoslužba za zemřelé profesory a žáky a návštěva hřbitova. Odlehčenější tvář získal program až během hojně navštívené lidové slavnosti v Libosadě, jíž předcházela průvod spolků a hostů lipovou alejí. Zde akademici vystoupili ve středověkých satirách *Podkoní a žák* a *Mastičkář*. Program byl zakončen studentským věnečkem v sokolovně.

Tři roky po oslavách gymnázia, od jejichž duchu se distancovali, měli jičíňští akademici možnost ukázat, jak by si představovali ráz podobné akce. Ve dnech 9.–12. září 1910 patřilo

³⁶ Jičínské gymnázium založené roku 1624 Albrechtem z Valdštejna bylo zrušeno spolu s jezuitským řádem (výuka ukončena v roce 1777). Po třicetiletých snahách občanů města, především radního Jana Karla Kneise, se podařilo roku 1807 školu jako c. k. státní gymnázium obnovit.

³⁷ Více o poměrech na gymnáziu v tomto období viz Jitka BÍLKOVÁ, *Život na jičínském gymnáziu na přelomu 19. a 20. století*, Marginalia Historica 2/2, 2011, s. 5–38.

³⁸ SOKA Jičín, fond Lepařovo gymnázium Jičín, k. 18, i. č. 924. Sjezd 1907. Akademická čtenářská jednota v Jičíně Výboru gymnaziální oslavy v Jičíně, srpen 1907.

³⁹ Anonymní pisatel pak také ještě zmiňuje, že při banketu zaslal organizační výbor holdovací telegram panovníkovi jakožto příznivci českého středního školství. Zpravodaj škodolibě dodává, že vlastenecky smýšlející hudebníci odmítli zahrát na závěr posezení rakouskou hymnu, protože ji neumí, a sálem se rozezněla místo toho píseň *Kde domov můj*. Článek je rovněž kritický vůči almanachu, který byl k oslavám vydán (*Jubilejní památník c. k. vyššího gymnasia v Jičíně. 1807–1907*, Jičín 1907). Více viz *Oslava střední školy*, Časopis pokrokového studentstva 11/1, 1907, s. 19.

⁴⁰ Do pamětní knihy se podepsalo 350 hostů (SOKA Jičín, f. Lepařovo gymnázium Jičín, i. č. 925, Seznam účastníků sjezdu 1907). Nedělní slavnost v Libosadě však prý navštívilo až na 3000 účastníků.

celé město studentům a jejich veselým oslavám čtyřicátého výročí založení AČJ. Událostmi žilo opravdu celý Jičín, jednotě ochotně s přípravami pomohlo mnoho firem i obyčejných lidí. Dokonce i obecní zastupitelstvo věnovalo 50 korun a převzalo společně s okresním výborem záštitu. Uznali tak, že jde o výjimečnou akci pro město, protože jinak tyto orgány studentům vždy nakloněny nebyly.⁴¹

Akce se obešla bez jediné církevní slavnosti: Oslavy byly zahájeny hudebním večerem ve dvoraně sokolovny. V sobotu se konal při lampionovém osvětlení velkolepý proměnnádní koncert, který začal fanfárami z opery Libuše znějícími ze slavnostně osvětlené Valdické brány, načež se před radnicí rozsvítily iniciály AČJ. Večer vyvrcholil ohňostrojem a přátelským posezením v sále hotelu U Města Hamburku. Hlavním dnem akce byla neděle, kdy se uskutečnila nejen jubilejní valná hromada za účasti tří zemských poslanců,⁴² ale především městem prošel odpolední průvod spolků a vypukla velkolepá lidová slavnost na náměstí. Nechyběl bufet, prodej perníků, kavárny, restaurace, výstava expresionistů, karikatury, pavilon hrůzy, pavilon básníků, muzeum rarit, tombola, zápas fotbalistů, kolo štěstí, kolotoč, šplhadlo, závody v pytli, speciální pošta pro odesílání pozdravů z oslav, trafika aj. O akci byl obrovský zájem, o čemž svědčí uvítání pětitisíciho návštěvníka. Při volbě lorda-mayora města Jičína zvítězil Jaromír Volf. O příjemnou atmosféru se starala také kapela Jana Patsche i sokolská hudba. Vydařil se i večerní umělecký kabaret, po němž následovala taneční zábava, která se protáhla do ranních hodin. Ti, kdo ještě nebyli z bujarých oslav unaveni, si mohli dopřát na závěr v pondělí odpoledne výlet do Prachovských skal.⁴³

Čistý zisk z akce činil 1500 K a byl věnován ve prospěch Husova fondu, místního dívčího lycea a na menšinové spolky. K této oslavě byl také konečně vydán almanach, který mapuje čtyřicet let fungování spolku. Ani nyní však nechtěl být podle úvodních slov tehdejšího starosty AČJ Gustava Šmejce pouhým pragmatickým či idylickým vyličením historie, záměrem bylo: „*Jen zachytit význačné děje, vybavit řadu vzpomínek, jež pnou se k životu mladých duší v prostředí českého městečka.*“⁴⁴ V almanachu čtenář najde různá ohlédnutí, statistické přehledy, básně a také se po mnoha letech konečně dočkala tištěné podoby přednáška Augustina Seiferta k třicátému výročí založení AČJ.

Názorová jednota?

„*Přestože AČJ působila v Jičíně aktivně hlavně o prázdninách, její kulturní a osvětová činnost byla impozantní,*“⁴⁵ zní jednoduché až idylické zhodnocení činnosti vysokoškoláků. Za spoustou odvedené práce se však skrývala nejedna ostrá hádka mezi kolegy, silné urážky, nevraživost atd. I když v názvu spolku najdeme slovo „jednota“, názory různých členů

⁴¹ Městská rada např. opakovaně zamítala žádosti akademiků na prominutí poplatků za vyvěšení plakátů na akce (SOka Jičín, f. Archiv města Jičín, k. 261, i. č. 1194. Spolky a společenstva. Akademická čtenářská beseda [sic!]).

⁴² Jednalo se o Jindřicha Gustava Maštálku, Jindřicha Štemberku a Františka Vaňka.

⁴³ Více viz podrobná reportáž ze slavnosti: Jičínské noviny 29/25, 18. 9. 1910, nestr.

⁴⁴ Gustav ŠMEJEC, „*Veřejnosti určena jest...*“, in: Akademická čtenářská jednota v Jičíně. 1870–1910, Jičín 1910, s. 7.

⁴⁵ J. FRANCEK, *Dějiny Jičína*, s. 299.

rozhodně jednotné nebyly. Vztahy mezi kolegy asi nejlépe odhalí knihy přání,⁴⁶ které byly zřízeny pro interpelace – žádosti, stížnosti a návrhy, na něž musejí vyzvaní do týdne reagovat. Vnitřní předpis (§ 4), že „*k interpelacím psaným způsobem neslušným, psaným tužkou, nepodepsaným nebo neadresovaným, pak k interpelacím rázu polemického nebo politického interpelovaný neodpovídá*“, byl často překračován a mnohdy narazíme na velmi silné výrazy na adresy kolegů. Oslovení: „*Boudo mizerná!*“, „*Osle!*“, „*Hlupáku!*“, „*Rejpale!*“ či „*Mladé house zlaté*“ se objevovala poměrně pravidelně. Urážlivé glosy k jednotlivým stížnostem byly zpravidla také neuctivé, případně se pisatel omezil na všefikající „*Búú, búúú, búúúú*“.⁴⁷ O nejpeprnějších výměnách názorů se už nikdy nedozvíme, protože například polemika Karla Navrátila s Františkem Gärtnerem byla natolik drsná, že výbor rozhodl o vytržení příslušných stránek z knihy přání.

V zápisech najdeme obecné kritiky na činnost spolku, jako třeba tento povzdech studenta historie Karla Kazbundy:⁴⁸ „*Kolegové medici! Přispějte svými vědomostmi k odvrácení dvou hrozných epidemií uhnízdivších se právě v AČJ než bude pozdě. Je to přesně spavost (febris AČJosa), již trpí téměř celé naše sdružení, za druhé psavost (febris suppleticek), již trpíme my všichni zde podepsaní a jež jeví se zuřivou snahou popsát i tu nejtlustší knihu přání v době pokud možná nejkratší. Pomoc!!!!*“⁴⁹

V „*cancbuchu*“, jak tomuto sešitu dost často studenti přezdívali, spíše ale najdeme osobní invektivy. Můžeme se zde dočíst například o sporu mezi bývalými spolužáky Karlem Kazbundou a Josefem Štemberou. Štembera uraženě vystoupil z AČJ a prosil „*slavný spolek lidí inteligentních, by podobné živly takové, jako je pan jednatel K. Kazbunda mezi sebou netrpěl*“.⁵⁰ Napadený kontroval: „*Svou věřejší nechápavostí, nepřístupností a dnešním jemným vystoupením v knize přání dokumentoval jsi znamenitě, že jsi naprosto nezpůsobilý posoudit své jednání, a proto odpírám ti naprosto schopnost vyjadřovati se nějak o inteligenci mé neb spolku, jehož členem více nejsi*“.⁵¹

V roce 1909 vedli spor Vojta Novák s Josefem Novákem kvůli pohrdavému označení „*suplentíček*“, kterým prý Vojta Novák častoval čerstvého suplujícího profesora.⁵² Vojta Novák 18. dubna 1909 zapsal: „*Pane c. k. suplující profesore, napište sem, co chcete. Neslibuji Vám však, že Vám ještě odpovím. My dva jsme spolu hotovi*“.⁵³

⁴⁶ AUK, f. VSA, k. 91, Kniha přání, nestr.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ Karel Kazbunda (1888–1982), archivář a historik, jehož jméno je spjato především s archivní rozlukou s Rakouskem. Působil dlouhá léta v Archivu Ministerstva zahraničních věcí a přednášel jako soukromý docent na Univerzitě Karlově. Je autorem historických knih zaměřených na dějiny 19. století – např. monografie o Karlu Havlíčkově Borovském či Karlu Sabinovi. Více viz *Karel Kazbunda, kulturní dědictví a mezinárodní právo, Z Českého ráje a Podkrkonoší*, supplementum 16, Semily 2013.

⁴⁹ AUK, f. VSA, k. 91, Kniha přání, nestr.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² Josef Novák maturoval na jičínském gymnáziu roku 1903, učil zde latinu a řečtinu ve školním roce 1908/1909 a pak v letech 1910/1911 až 1912/1913. Poté odešel na gymnázium do Písku. (*Památník státního čs. gymnasia Františka Lepaře v Jičíně 1624–1777, 1807–1932, Jičín 1933, seznamy, s. 3.*) V AČJ patřil po léta mezi nejaktivnější (pracoval jak v zábavním, tak v přednáškovém odboru, zastával funkci pokladníka, kandidoval dokonce proti Vojtovi Novákovi na funkci starosty spolku). Spor souvisel asi s celkovou nevraživostí jednoty vůči středoškolskému systému. I Gustav Šmejc trval na tom, aby se Josef Novák vzdal všech funkcí v AČJ, přestože činným členem mohl být absolvent univerzity i tři roky po skončení studií. Akademikům se však nelíbilo, že Josef Novák vstoupil „na druhý břeh“ a zařadil se mezi nenáviděné gymnaziální profesory, kteří dle nich potlačovali studentské svobody a jejich duševní rozvoj.

⁵³ AUK, f. VSA, k. 91, Kniha přání, nestr.

Budoucí profesionální herec a režisér Vojta Novák si nebral servítky a byl velmi jízlivý téměř na každého: „*Kolego Valoušku, v plné naději! Řekni mi někdy, co znamená věta: ‚Bude-li lze, aby k věci došlo, bude nutno větší součinnosti než dosavad.‘ V českém jazyku a českých gramatikách jsem nemohl nikde najít nebo aspoň objevit možný dosah a obsah ‚hůře‘ řečené věty.*“⁵⁴

Nejostřejší výměny názorů měly končit smířcím soudem. Navrhl ho i Karel Herkner v konfrontaci s kolegou Janowitzem:⁵⁵ „*Slavnému správnímu výboru! Dozvěděl jsem se, že studující práv Janowitz dovoluje si po ulicích pronášeti ‚kritiky‘ o mé kvalifikaci k předsednictví v plesovém výboru. Ježto vůbec si oblibuje tento způsob uličního kritizování nejen o mě, nýbrž i ostatních kolegů, ba i celém spolku, – snad z ostýchavosti, že se bojí to říci tváří v tvář na schůzích, kde jest bez odporu.*“⁵⁶ Janowitz se však omluvil, uvedl na pravou míru, že to řekl z legrace a soud byl odvolán.

Ze všech výše uvedených citátů jasně vyplývá, že většina akademiků shromážděných v AČJ byly hrdé, někdy až ješitné, sebevědomé osobnosti. Občas se tyto horké hlavy unáhly ve svých rozhodnutích a veřejně ohlásily například vystoupení z jednoty. Myšlenka spolku je ale často zase vtáhla zpět a v řadách svých kolegů se dál starali o kulturní rozkvět města a vzdělání spoluobčanů bez nároku na jakoukoli odměnu či finanční ocenění.

Dle prostudovaných pramenů se zdá, že mezi akademiky sice jiskřily osobní spory, ale panovala zde poměrně velká shoda ohledně politických názorů. Jistě by se v řadách členů AČJ našel ne jeden realista, ale otěže spolku měly ve svých rukou pokrokáři. Již od devadesátých let 19. století, kdy v jednotě aktivně působil omladinář Augustin Seifert, se spolek profileoval tímto směrem. Starosta jednoty na začátku 20. století, Jaromír Prokeš, tuto orientaci jen utvrdil.⁵⁷

O aktivitách AČJ tak i z tohoto důvodu věděli čtenáři Časopisu pokrokového studentstva, a snad ne jen kvůli tomu, že se v redakci vystřídalo velké množství Jičíňáků. Z tohoto města vzešly mnohé mladé výrazné osobnosti, které se prosadily v rámci pokrokářského hnutí na celostátní úrovni. Politicky se velmi angažoval radikální novinář a právník, aktivní člen AČJ Rudolf Brož (1880–1939), který stál u obnovení Časopisu pokrokového studentstva roku 1901 a poté do něho léta přispíval. Od roku 1908 také redigoval tiskový orgán strany – *Samostatnost*. V letech 1902–1903 v redakci pomáhal (a mnoho dalších let přispíval) jiný absolvent jičínského gymnázia a spolupracovník AČJ – Josef Kopal.⁵⁸ V redakci desátého a jedenáctého ročníku pak pracoval Vojta Novák. A člověkem, který časopis v letech 1906–1910 vedl a na rozdíl od většiny mladých jičínských pokrokářů se politice věnoval celý život, byl Gustav Šmejce (1887–1973).

⁵⁴ AUK, f. VSA, k. 91, Kniha přání, nestr.

⁵⁵ Pravděpodobně se jednalo o Josefa Janovice, absolventa jičínského gymnázia z roku 1899, pozdějšího advokáta v Jičíně. *Památník státního čs. gymnasia Františka Lopaře v Jičíně 1624–1777, 1807–1932*, Jičín 1933, seznamy, s. 31.

⁵⁶ AUK, f. VSA, k. B 116, Kniha přání, nestr.

⁵⁷ JUDr. Jaromír Prokeš předčasně zemřel ve 26 letech, nekrolog anonymního autora, v němž jsou zdůrazněny Prokešovy zásluhy o pokrokářské hnutí, uveřejnil Časopis pokrokového studentstva 11/9–10, 1907/1908, s. 218–219.

⁵⁸ Josef Kopal (1883–1966), absolvent jičínského gymnázia z roku 1902. Stal se významným romanistou a působil na univerzitách v Bratislavě, v Brně i v Praze. Více viz *Lexikon české literatury*, díl 2/II (K–L), Praha 1993, s. 840–842; František BURIÁNEK, *Vzpomínka na prof. Josefa Kopala*, Listy starohradské kroniky 49/4, 1986, s. 89.

Pravděpodobně zásluhou posledně jmenovaného se ve městě pod Valdickou branou sešlo v srpnu 1908 mnoho mladých příznivců čerstvě vzniklé strany státoprávně pokrokové.⁵⁹ První manifestační sjezd stejně smýšlejících studentů se konal v Písku o rok dříve a byly zde přijaty hlavní body radikálně pokrokového studentského hnutí: česká samostatnost, myšlenka přetvoření společnosti na základě sociální spravedlnosti, laicizace (odklerikalizování) společnosti a také rovnoprávnost a rovnocennost muže a ženy v životě politickém, úřadě a škole. Na pracovním setkání, jemuž přihlížel i státoprávní politik Antonín Hajn, zazněly referáty Rudolfa Brože, Jaroslava Werstadta, Gustava Šmejce aj. Výsledkem sjezdu bylo nově pojmenování organizace (Mladá generace státoprávně pokroková), jejímž jednatelem byl zvolen Gustav Šmejce, a usnesení o prohlubování ryze přátelských vztahů se stranou státoprávně pokrokovou. V rámci odpočinkového programu pak účastníci sjezdu navštívili taneční zábavu, večer AČJ a absolvovali pěší výlet do Turnova.⁶⁰

Státoprávní pokrokáři nikdy neoslovili velké množství voličů, byli spíše stranou střední a drobné městské inteligence, chtěli hájit zájmy živnostníků, malých podnikatelů a obchodníků. V Jičíně se našlo již dříve několik stejně smýšlejících občanů a ti hned po vzniku strany v roce 1908 založili místní organizaci. Již předtím byli dokonce dva jejich zástupci nominováni při ustanovující schůzi do výkonného výboru strany.

AČJ vzdáleně spolupracovala se Svazem Československého studentstva, rovněž pokrokářsky zaměřeným. Nepřehlédnutelná bývala vystoupení jejích členů na různých studentských sjezdech (Písek, Dvůr Králové, Hradec Králové). S pokrokářským programem se také shodovalo podepsání petice za odloučení teologické fakulty od univerzity, protože byla považována za anachronismus vysokého školství. Spolek naopak mnohokrát manifestačně podpořil požadavek na zřízení druhé české univerzity v Brně.⁶¹ AČJ se také v duchu pokrokářského programu zasazovala o zřízení dívčího lycea v Jičíně. Větší zásluhu je však v tomto případě nutné připsat realisty ovládanému Lyceijnímu spolku, který vznikl v rámci místního Vzdělávacího klubu, a jeho hlavním hybateli, gymnaziálnímu profesoru Jakubu Všeťeckovi.⁶²

⁵⁹ Státoprávní pokrokáři byli malou ideovou stranou, která vznikla fúzí dvou radikálně nacionalistických stran – České strany radikálně pokrokové Antonína Hajna a České strany státoprávní Karla Stanislava Sokola a Karla Baxy na Velikonoční pondělí 20. dubna 1908. Hlavním jejím cílem bylo důsledné uplatňování historického státního práva země Koruny české, více viz Josef TOMEŠ, *Česká strana státoprávně pokroková v letech 1908–1914*, in: K dějinám českých politických stran v 2. polovině 19. a začátkem 20. století, Acta universitatis Carolinae – Philosophica et Historica 3, 1982; Studia Historica 25, 1984, s. 117–150; Josef TOMEŠ, *Za samostatný český stát. Fenomén české strany státoprávně pokrokové (1908–1914)*, in: Střed. Časopis pro mezioborová studia střední Evropy 19. a 20. století 1/2, 2009, s. 23–62; Martin KUČERA, *Česká strana státoprávně pokroková (1908–1918)*, in: Jiří Malif – Pavel Marek a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*, díl 1 (1861–1938), Brno 2005, s. 333–340.

⁶⁰ Podrobný referát o průběhu setkání viz *Sjezd mladé generace státoprávně pokrokové v Jičíně*, Časopis pokrokového studentstva 12/1, 1908/1909, s. 1–10.

⁶¹ Poprvé požadavek na zřízení druhé univerzity v českých zemích zazněl v Jičíně v roce 1900 během oslav založení AČJ, podruhé 20. září 1903 na manifestační schůzi, potřetí na sjezdu Mladé generace v roce 1908. Největší podobná schůze pořádaná AČJ, ale podpořená i Státoprávním klubem a některými osobnostmi města, se konala 3. dubna 1910.

⁶² Více o problémech se zřizováním dívčího lycea v Jičíně a o osobnosti jeho prvního ředitele, propagátora turistiky a zakladatele abstinčního kroužku Jakuba Všeťecky (1850–1931) viz SOKA Jičín, f. Soudobá dokumentace okresu Jičín, V/6–287; Vladimír ŮLEHLA, *PhDr. Jakub Všeťecka. Dávný, stálý a stejně oddaný přítel T. G. Masaryka*, počítačový tisk, s. 35–42.

Vzdělávací činnost

„Bylo to jedině české studentstvo, které pokračovalo v drobné práci buditecké a obrozovací, povznášelo náš venkovský lid přednáškami a ušlechtilými zábavami a úspěšně rozšiřovalo po vlastech českých učitele, rádce a přatele nejlepšího – dobrou českou knihu.“⁶³

V názvu spolku nalezneme slovo „čtenářská“ a péče o šíření vzdělanosti pomocí knih jak mezi členy AČJ, tak mezi veřejností byla opravdu jednou z priorit jednoty.⁶⁴ Většina spolků mívala vlastní knihovnu. Akademici založili tu svou roku 1878, ale na rozdíl od jiných jim nestačilo půjčování knih pouze mezi sebou, usilovali o zřízení knihovny veřejné. Vadilo jim, že obyvatelé kulturního města velikosti Jičína nemají možnost vypůjčit si knihy.⁶⁵

Po delších jednáních⁶⁶ se tak nakonec na den svatého Václava roku 1895 otevřela Veřejná lidová knihovna AČJ pro město Jičín a okolí v nově postavené sokolovně. Jejím základem se stal knižní fond AČJ, město přispělo na jeho rozšíření 100 zlatými a zavázalo se na provoz ročně přispívat stejnou částkou. Pomoc nabídl také okresní výbor, obecní spořitelna a občanská záložna. Při zřízení se knihovna mohla chlubit 1598 svazky, do konce roku 1895 se jejich počet navýšil dokonce na 1905, samozřejmostí byl i výběr z několika novin.⁶⁷

Tento velkolepý projekt by se asi nezdařil nebýt nezištné pomoci účetního Josefa Fišery, který se rozhodl vypomáhat, zvláště v období, kdy vysokoškoláci odjeli na studia do Prahy.⁶⁸ Knihovník úřadoval pro veřejnost dvakrát týdně, agendy však bylo mnoho (za první rok 591 čtenářů, 12 294 výpůjček) a Josef Fišera neměl moc zkušeností. Navíc záhy poznal, že mu chybí i znalosti literatury, a tak si je sám začal z nadšení po nocích doplňovat, aby mohl radit návštěvníkům s výběrem. Za jeho působnosti dosáhl roční obrat v akademickém roce 1903/1904 i přes 26 000 výpůjček. Není divu, že malý stísněný prostor v sokolovně brzy přestal dostačovat, a proto se roku 1897 knihovna přesunula do dvou místností v obecní spořitelně v ulici Fortna. Spolek neměl finance na velké výdaje, a tak stěhování i úklid prováděli akademici svépomocí. Nové prostory byly sice větší, ale zato ve špatných hygienických podmínkách.

Takto například o situaci referoval dopisovatel Jičínského obzoru: *„Když si vzpomene-me, že knihovna umístěna jest ve Fortně, kde fíčí vítr nejmrazivější, v místnostech vlhkých, kde mnohdy houba sežírá podlahu, když uvážíme, že pro nedostatek peněz [!] místnosti knihovní nemohly být po čtyři měsíce čištěny, musíme s obdivem hleděti k úřadujícím,*

⁶³ J. HAJNÝ, *50 let činnosti Akademické čtenářské jednoty v Jičíně*, s. 9.

⁶⁴ O knihovnictví v AČJ více viz Svatopluk VOLF, *Historie veřejné lidové knihovny (nyní městské) v Jičíně*, in: Akademická čtenářská jednota v Jičíně. 1870–1920, Jičín 1920, s. 35–40; Jaroslav HAJNÝ, *Přehled o příjmech, vydáních, počtu knih a vypůjčovateli Veřejné lidové knihovny*, in: Akademická čtenářská jednota v Jičíně. 1870–1920, Jičín 1920, s. 41.

⁶⁵ V letech 1861–1882 byla pro veřejnost volně přístupná Městská knihovna pro průmyslníky jičínské. Řada svazků z této instituce byla roku 1895 převedena pod knihovnu AČJ.

⁶⁶ Již roku 1892 vyvolala AČJ společnou poradu zástupců jičínských spolků o zřízení veřejné knihovny, na jejímž základě začali vyjednávat s městskou radou.

⁶⁷ Roku 1901 AČJ např. odebírala Českou Demokracii, Studentský sborník, Studentské směry, Časopis pokrokového studentstva, Volné směry. V roce 1905 proběhl spor o Pokrokovou revue, nakonec bylo její odebírání valnou hromadou spolku schváleno. Viz AUK, f. VSA, k. B 116, Kniha přání, /nestr./ a AUK, f. VSA, k. 91, zápisy valných hromad a týdenních schůzí Akademické čtenářské jednoty v Jičíně, zápis o mimořádné valné hromadě konané dne 22. dubna 1905.

⁶⁸ O zřízení veřejné knihovny provozované AČJ více viz Josef FIŠERA, *Začátky veřejné knihovny AČJ*, in: Akademická čtenářská jednota v Jičíně. 1870–1910, Jičín 1910, s. 41.

a zejména děkovati panu Fišerovi, který v prachu a zimě, ve zkaženém vzduchu přece obětovně a nezištně pracoval.“⁶⁹

Jednota vypomáhala jičínským spolkům také s čítárnami – nejprve jednu provozovala s Občanskou besedou, poté se podílela na vzniku veřejné čítárny zřízené při Sokole. Sluha, kterého si roku 1899 AČJ najala, měl kromě jiných povinností přinášet každý den pro čítárnu noviny.⁷⁰

Obliba knihovny stoupana, v roce 1902 se odběratelé Jičínského obzoru mohli dozvědět, že po otevření knihovny v novém správním roce čelila za pouhé čtyři hodiny náporu 148 zájemců⁷¹ anebo že: „Mnozí ze čtenářů našich již sedm let vypůjčují si z naší knihovny, tak že mnohdy nemáme pro ně knihy, které by byli již nečetli.“⁷² Mnoho peněz musela AČJ místo do nákupu nových publikací investovat do opravy starých, především do restaurování poničených vazeb. Dalším problémem pak byly prodlužující se výpůjčky, dokonce i v místním tisku vycházely výzvy k vrácení knih. Dlužníkům bylo vyhrožováno, že jejich jména budou zveřejněna na stránkách novin.⁷³

Na zřízení veřejné knihovny mohli být členové AČJ náležitě pyšní, mnohé jen mrzelo, že již nevybyl čas (ani prostředky) na péči o menšinové knihovny, které jednota založila v národnostně ohrožených regionech. Většinu těchto knihoven tak nechala převést do majetku obcí, resp. tamních spolků a dále jim již žádné publikace neposkytovala. Jednou z výjimek bylo odevzdání několika svazků Československé jednotě v Praze pro knihovny na Slovensko v roce 1908.

V té době však už panovaly úplně jiné podmínky – i přes problémy se jičínská knihovna provozovaná AČJ úspěšně rozrůstala a v roce 1904 si veřejnost mohla vybrat již z úctyhodných 3248 svazků (za tento rok bylo evidováno 481 čtenářů).⁷⁴ V jednom člověku byla taková agenda neudržitelná, a proto se vedení spolku, i přes protesty mnohých členů, rozhodlo knihovnu zcela převést pod správu města a vydržovat pro své účely opět pouze malou odbornou příručku. Předávání však bylo komplikované, prodlužované i tím, že ve stejné době přebíralo město také veřejnou čítárnu od Sokola.

Podmínky, které si pro převod AČJ stanovila, a jež byly radnicí po dlouhých jednáních 11. ledna 1906 akceptovány, zahrnovaly i tyto body:

1. v kuratoriu knihovny a čítárny bude polovina členů z městského zastupitelstva a polovina z členů AČJ a Sokola (rovným dílem zastoupení);
2. město bude knihovnu dále udržovat a stále doplňovat;
3. bude ustanoven úředník, který bude lidovou knihovnu a veřejnou čítárnu vést;
4. pokud město nebude chtít knihovnu dále vést, předá ji zpět AČJ.⁷⁵

⁶⁹ Jičínský obzor 23/12, 22. 3. 1902, s. 2.

⁷⁰ Za odměnu 4 zlatých měsíčně sluha také udržoval pořádek ve spolkové místnosti a přijímal poplatky za zapůjčení kulečnicku. Každý 14. a 31. den v měsíci pak vybíral po pět dnů členské příspěvky, z nichž měl 5 %.

⁷¹ Jičínský obzor 23/39, 27. 9. 1902, s. 6.

⁷² Jičínský obzor 23/12, 22. 3. 1902, s. 2. Nejpůjčovanější knihou byly v těchto letech Palackého *Dějiny národu českého v Čechách i v Moravě*.

⁷³ Jičínský obzor 23/35, 30. 8. 1902, s. 3.

⁷⁴ Zajímavý je i pohled na sociální složení čtenářů – pro rok 1904 se jednalo o 97 studentů, 42 vojinů, 36 akademiků, 19 úředníků, 15 krejčích, 15 příručích, 13 typografů, 11 rolníků, 8 učitelů, 7 truhlářů, 6 holičů aj.

⁷⁵ S. VOLF, *Historie veřejné lidové knihovny (nyní městské) v Jičíně*, s. 37.

Nový zřizovatel zdlouhavě hledal pro instituci vhodné místo (nakonec se vrátila do sokolovny) a řešil i další problémy, proto po celý rok 1907 knihovník Augustin Rachota nemohl veřejnosti zapůjčit jedinou knihu. Vedení AČJ tak bylo za předání knihovny mnohokrát podrobena velké kritice. Nelze ani říci, že by se zlepšily podmínky pro uchovávání knih a bohužel ani pro úředníka, jež je spravoval: „*Město Jičín obdrželo v roce 1906 od Akademické čtenářské jednoty jičínské darem knihovnu, kterou ona spravovala asi 10–12 let. Knihovna ta, poněvadž v ní nebyl žádný placený úředník a poněvadž v žádné čisté místnosti nebyla, byla nanejvýše zpusťošena, bez všech katalogů, knihy přehnilé, neúplné, rozličně značené apod. [...]. Knihovnu jsem upravit vzorně, jak každý vzdělaný, který do ní vkročil, potvrdil, opatřil jsem ji lístkovým katalogem a 5 katalogy druhými, rozřídil ji na více odborů, abecedně dle autorů a více a více. Celou knihovnu jsem přeložil, knihu po knize přelistoval, neúplné, přehnilé, vadné vyřadil apod. A to vše dnes ničím není, práce tato považována za práci zbytečnou aj., což mne skutečně bolí.*“⁷⁶ Těmito slovy si stěžoval knihovník Augustin Rachota po náhlém propuštění z funkce roku 1911.

Zvláštní kapitolu knihovnictví AČJ tvoří středoškolská knihovna, jež vznikla z potřeby studentů gymnázia, učitelského ústavu a reálky číst moderní literaturu, která se nedala najít v jiných knihovnách. Tento svépomocný podnik fungující od poloviny prvního desetiletí 20. století byl však ilegální, středoškolákům za něj hrozil postih, knihy ukrývali ve svých pokojích na privátech a báli se kontrol. Nakonec tak poprosili o patronát své starší kolegy z AČJ. Spolek knihovnu moderní literatury zaštitil roku 1910 a o tři roky později ji plně převzal do svého vlastnictví.⁷⁷

Šíření vzdělání si studentský spolek vytyčil jako jeden ze svých hlavních bodů činnosti. Neukolébal se tím, že umožnil volný přístup ke svazkům své knihovny, z nichž mohl kdokoli čerpat nové poznatky. Vysokoškoláci se sami považovali za jakési učitele lidu, zprostředkovatele znalostí, novinek a kultury z Prahy, které musí šířit na venkově. Z tohoto důvodu také pořádali mnoho přednášek, na nichž řečnili především sami, případně zvali různé významné osobnosti. Usilovali rovněž o organizování univerzitních extenzí, v rámci nichž zajížděli na venkov s přednáškami vysokoškolští profesori. S Výborem pro pořádání přednášek c. k. české univerzity v Praze jednal v roce 1900 Rudolf Brož, ale nakonec musela AČJ z finančních důvodů od záměru ustoupit.⁷⁸ Mezi lety 1900 a 1910 byl nejčastějším referujícím hostem jičínský lékař Břeněk Rys (1873–1933). Setkání se pořádala obvykle v sálech hostinců – například U Picků.

⁷⁶ Augustin Rachota neznámému adresátu, dopis otiskl: S. VOLF, *Historie veřejné lidové knihovny (nyní městské) v Jičíně*, s. 38–39.

⁷⁷ AČJ nejprve poskytla středoškolské knihovně prostory a regály, pak převzala i protektorát. V kuratoriu sedělo šest středoškoláků a tři členové AČJ, z nichž její knihovník byl předsedou. Více viz Vláďa HAJNÝ, *10 let středoškolské knihovny při AČJ*, in: Akademická čtenářská jednota v Jičíně. 1870–1920, Jičín 1920, s. 63–76. Pisemnosti uloženy in: AUK, f. VSA, k. 91, zápisy ze schůzí kuratoria středoškolské knihovny.

⁷⁸ Univerzitní extenze zprostředkovala pro jičínské publikum AČJ až v roce 1913. Ani předtím ale nebyli Jičínští o podobný druh přednášek ochuzeni – organizace se ujalo Volné sdružení učitelstva s občanstvem, pozdější Vzdělávací klub. Z hostů jmenujme Františka Drtinu či Tomáše Garrigue Masaryka, jehož extenze vzbudily velký rozruch zvláště mezi studenty a středoškolskými učiteli. Nejvyšší návštěvnosti pak dosáhly cykly přednášek Jaroslava Vrchlického (roku 1901 a 1905) s průměrným počtem až 600 lidí.

Přednáškový odbor AČJ na konci století skomíral,⁷⁹ ale za předsednictví Rudolfa Brože ožil a jen za akademický rok 1900/1901 uspořádal devatenáct přednášek. Další léta se jejich počet ale pohyboval jen kolem šesti. V jednatelských zprávách se často opakuje, že více setkání nebylo možno uskutečnit, protože se nacvičovala náročná divadla, nebo ve stejných dnech již byly nahlášeny přednášky pořádané jinými spolky.

Průměrná návštěvnost bývala dle dochovaných záznamů zhruba dvacet až třicet posluchačů, z čehož většinu tvořili členové AČJ. Za jeden z vrcholů lze označit přednášku Branislava Fleischmanna *O národnostních poměrech na Ostravsku*, kterou si vyposlecho 81 lidí.⁸⁰ Velikost publika bývala odvislá nejen od atraktivity referujícího a tématu, ale také od toho, zda po přednášce následoval nějaký zábavný program, hudební akademie či divadelní představení.

Studenti oceňovali vystoupení, která vyvolávala diskuse, preferovali přítomnost jen skutečných zájemců o téma. Milan Čapek v kritické zprávě sepsané po svém odstoupení z funkce předsedy přednáškového odboru používal (především do vlastních řad AČJ) slova „pseudointerest“ a „pseudočinnost“ a chtěl přednáškovou činnost úplně pozastavit: „*Bylo vidět, že bez zbytečného, tradicím patřícího odboru dovede se Akademická čtenářská jednota věnovat plně tomu, co mimo udržování veřejné lidové knihovny jedině jí v nynějších poměrech dává ‚raison d’etre‘ – intenzivní divadelní a zábavní činnosti pro Husův fond a ostatní účely studentské.*“⁸¹

Diskuse ovšem někdy nebyla možná i z jiných důvodů než pro nezájem o téma – po přednášce Augustina Seiferta *O Bosně a Hercegovině ze stanoviska slovanských myslitelů* dne 4. srpna 1903, která trvala od 20.45 do 23.45, hovoří zápis v interní knize AČJ jasně: „*Debaty zúčastnil se pouze kolega JUC. Karel Herkner, neboť všichni ostatní byli touto dlouhou přednáškou velice unaveni.*“⁸²

Témata byla různorodá, převládala literární⁸³ a ta týkající se aktuálních politických či společenských otázek: *O duševních poměrech v českém studentstvu*, *O právech parlamentních minorit* (obě Jaromír Prokeš), *O nebezpečí proletarizace inteligence*, *O sociálním hnutí v 19. století* (obě Ladislav Rejha) aj. Vzhledem k vysokému počtu studentů práv byly vyhledávány také rozborů právnických problémů: *O mladistvých zločincích* (Karel Herkner), *Pokud nevyhovuje rakouské právo rodinné požadavkům moderním* (Ladislav Rejha), *O podmíněném odsouzení* (Jindřich Frýba) atd. Kromě cestopisných vyprávění (například člen AČJ Kadlec *O cestě na Rujanu*; *Několik dojmů z Lužice* od Josefa Španihela; *O Egyptě* od Břeňka Ryse) či historických otázek (*O Masarykově teorii českých dějin* – Rudolf Brož)

⁷⁹ V projevu Karla Herknera dle zápisu přímo zaznělo: „Přednáškový výbor spí spánkem spravedlivých už čtyři roky.“ AUK, f. VSA, k. 68, Jednatelská zpráva celoroční činnosti Akademické čtenářské jednoty v Jičíně za správní rok 1899–1900, přednesená na řádné valné hromadě 28. července 1900.

⁸⁰ AUK, f. VSA, k. B 116, Kniha přání (oddíl Přednášky, nestr.).

⁸¹ AUK, f. VSA, k. B 116, Kniha přání (oddíl Přednášky – zpráva Milana Vlad. Čapka adresovaná valné hromadě AČJ 24. září 1904, nestr.).

⁸² AUK, f. VSA, k. B 116, Kniha přání (oddíl Přednášky, nestr.).

⁸³ Literární přednášky měly podobu buď rozboru přečtené knihy nebo referátu o celkové tvorbě a životě vybraného básníka, dramatika či spisovatele, někdy souvisely s divadelními představeními AČJ. Mezi nejzajímavější vystoupení z této oblasti patřily: Nerudův večírek v roce 1901 (s přednáškou básničky Imry Geisslové), přednáška Josefa Kopala roku 1902 *Poslední léta české literatury*, o rok později rozbor Gogolova revizora podle Milana Čapka a referát o knize André Chéradama (Karel Herkner), roku 1905 Sovův večírek, o rok později Havlíčkův a roku 1907 Dykův. V následujícím roce rozebral Josef Novák tvorbu Ladislava Stroupežnického.

se studenti zajímali rovněž o nové objevy v oblasti fyziky a medicíny (přednáška Břeňka Ryse *Elektrina v lékařství; O radiu a jiných druzích tajemného záření* Bedřicha Brože).⁸⁴

Vzrušení v Jičíně vyvolala nejen přednáška *Sociální význam některých chorob pro manželství*⁸⁵ proslavená lékařem Břeňkem Rysem 4. října 1902, ale také téma spalování mrtvol, které prezentovali i s obrazovým doprovodem doktor Miloš Borsony a Karel Pelant 19. září 1909. Vysokoškoláci se nebáli otvírat ani jiné ožehavé otázky, jakými byla například radikální kritika školského systému (Rudolf Brož: *O nynějším systému středoškolském*), nebo výtky vůči církvi a jejímu údajnému zpátečnickému vlivu na společnost. Přednáška Gustava Šmejce z 30. prosince 1906 o volné škole měla poukázat na neudržitelnou podobu školského systému, který ovládá „klerikálně centralistický systém“.⁸⁶ Na podobné téma v Jičíně řečnil o rok později i právník a vůdčí představitel ateistického hnutí Volná myšlenka Teodor Bartošek, jehož přednáška vyvolala ve městě pobouření.⁸⁷

Přestože se jednotě nikdy nepodařilo zřídit dámský odbor,⁸⁸ ženskou otázkou se zabývala, například při přednášce *O výchově v rodině a koedukaci* (kterou pronesla předsedkyně místního Lyceijního spolku Božena Smolařová). Občas v AČJ referovaly i jiné ženy.

O soustavné vzdělávání se v Jičíně sice už staral Vzdělávací klub, v němž měl hlavní slovo masarykovsky smýšlející profesor Jakub Všečetka, AČJ však dala podnět k založení další podobné organizace podporované Národní radou českou – Vzdělávacího sboru Svazu osvětového pro Jičín a okolí. Na 24. března 1907 byl do Jičina pozván na Lidovou akademii Jan Emler jako delegát Svazu osvětového, aby přiblížil veřejnosti potřebu lidového vzdělání. Záměr našel odezvu i u gymnaziálních profesorů (například u Františka Pösla) a u významných představitelů města Jaroslava Lohaře a Františka Kloučka. Myšlenku podpořilo také zastupitelstvo, mezi lidmi se však svaz velkého ohlasu nedočkal.

Kultivovat své spoluobčany a seznamovat je se současnými trendy se vysokoškolští studenti rozhodli i formou výstav. Výstavy v Jičíně pořádalo několik spolků (například Občanská beseda či Řemeslnická beseda), většina z nich se ale zaměřovala na hospodářství nebo sběratelství. AČJ se zasloužila o to, že se v červenci roku 1900 i ve východočeském městě zastavila putovní výstava prezentující tvorbu Františka Bílka, Maxe Švabinského, Alfonse Muchy, Zdenky Braunerové aj. Od následujících podobných podniků ji však zřejmě na čas odradila malá návštěvnost.⁸⁹ A tak svěží vlnu uměleckých výstav do Jičina zanesl až spolek Jizeran, čímž také vyprovokoval i jednotu k větší aktivitě na tomto poli.

V létě 1906 (konkrétně od 20. srpna do 10. září) spolek Jizeran představil jičínskému publiku dílo více než dvaceti mladých umělců, jejichž význam se projevil až po mnoha letech. Tato výstava byla první svého druhu na venkově. Mezi autory bychom našli

⁸⁴ Přehled přednášek a dalších kulturních aktivit in: Jaroslav HAJNÝ – Jan ŠKALOUD, *Kulturní činnost AČJ*, in: Akademická čtenářská jednota v Jičíně. 1870–1920, Jičín, s. 45–55.

⁸⁵ Původně měla přednáška nést choulolistivější název *O vlivu sexuálních chorob na manželství*, ale akademici se obávali reakce občanů a raději jej změnili. Viz AUK, f. VSA, k. B 116, *Kniha přání* (oddíl Přednášky, nestr.).

⁸⁶ Časopis pokrokového studentstva 10/4–5, 1906/1907, s. 98.

⁸⁷ Mezinárodní ateistická organizace Volná myšlenka, vznikla v Bruselu roku 1880. Česká sekce byla založena roku 1906 členy Spolku volných myslitelů Augustin Smetana. Jejím hlavním cílem bylo dosáhnout odluky státu od církve.

⁸⁸ S ženami však AČJ hojně spolupracovala, především při zábavní činnosti jakou bylo divadlo či hudební večírky. Po roce 1910 se také ženy ve velkém počtu hlásily za členky spolku. AUK, f. VSA, k. 91, *Zápisní kniha výborových schůzí a valných hromad AČJ v Jičíně 1910–1911*, nestr.

⁸⁹ J. FRANCEK, *Dějiny Jičina*, s. 312.

pozdějšího šéfa výpravy Národního divadla v Praze a jičínského rodáka Vlastislava Hofmana, malíře Provence Otakara Kubína (Coubine), Václava Špálu, Františka a Stanislava Feiklových, Jana Štursu aj. Doprovodný program výstavy tvořily umělecko-historické přednášky (Cyril Dušek⁹⁰ *O mladém českém umění*; Zdeněk Wirth *O moderním uměleckém řemesle a průmyslu*; asistent realky Julius Bous *O ruském malíři Roerichovi*).⁹¹

V rámci konkurenčního boje spolků představila AČJ jičínskému publiku jen o pár dní později obdobně hodnotné dílo Františka Kupky. Putovní výstava byla přivezena z Mladé Boleslavi a po zastávce ve východních Čechách ve dnech 23. září – 14. října 1906 ji čekali příznivci moderního umění ve Vídni a v Paříži. U příležitosti vernisáže uspořádala AČJ i komponovaný Kupkův večer s přednáškou Františka Václava Krejčího *Kupka a jeho dílo*. Článek otištěný v Jičínských novinách lákal návštěvníky těmito slovy: „*Doufáme, že výstava stane se dostaveníčkem všech lidí opravdu pokrokových, kteří mají duši vnímavou pro krásu vyspělého umění Kupkova a zároveň chápou bolesti a touhy moderního člověka.*“⁹² Obrazy zhlédlo 1554 platících milovníků umění, což bylo téměř o sedm set více než počet zájemců o výstavu pořádanou Jizeranem. Jejich počet by byl možná ještě vyšší, kdyby studenti gymnázia, realky i učitelského ústavu neměli vstup zakázán. Středoškolští pedagogové totiž nadšení z pokrokového malířství rozhodně nesdílili a například označili slečny, které výstavu navštívily, „*za prohnané, zkažené, ničemné atd.*“⁹³

Učitele přísně střežící morálku svých svěřenců musel hodně pobouřit už jen první pohled do katalogu výstavy, v němž se například k obrazu *Mnich* podává toto vysvětlení: „*Významné znázornění jedné stránky klášterní výchovy. Celibát, toto násilí na přírodě páchané, nese své ovoce v pohlavních zvrácenostech. Socha madony vzněcuje v mnichu tělesnou lásku. Vztáhl ruku, ale beznadějně sklopil hlavu.*“⁹⁴ Podobnou jízlivou kritiku katolické církve najdeme i u výkladu obrazu *V Lourdech*: *Bůh Ti požehná!*: „*V Lourdech se léčí všecko. Přišla tam i neplodná selka vyprostiti ‚požehnáni nebes‘. Mnich s obličejem smyslným šeptá jí slova útěchy. Jest šero a jsou sami.*“⁹⁵

AČJ povzbuzena úspěchem Kupkovy výstavy seznamovala jičínskou veřejnost v následujících letech s dílem dalších progresivních umělců, nedbaje na kritiku konzervativních obyvatel. Roku 1907 (20. července – 5. srpna) představila obrazy Vojtěcha Preissiga a krajiny Josefa Ullmanna (22. září – 16. října). Ullmanova výstava se netěšila velké pozornosti, zhlédlo ji pouhých 350 platících návštěvníků (z toho velkou část představovali účastníci oslav gymnázia) a prodal se pouze jediný obraz.⁹⁶ O rok později akademici prezentovali v zimním období (20. prosince 1908 – 10. ledna 1909) tvorbu bratrů Františka a Stanislava Feiklových. Větší ohlas vyvolalo až v říjnu roku 1909 157 obrazů Jana Dědiny. Tuto výstavu pořádala AČJ s Osvětovým svazem a na vernisáži se objevil i sám umělec. Bohužel ani tentokrát se však úspěch Kupkovy výstavy nezopakoval.

⁹⁰ Rovněž autor katalogu výstavy.

⁹¹ Více viz Jičínské noviny 25/17, 2. 9. 1906, nestr.

⁹² *Kupkova výstava v Jičíně*, Jičínské noviny 25/19, 3. 10. 1906, nestr.

⁹³ Časopis pokrokového studentstva 10/ 4–5, 1906/1907, s. 97.

⁹⁴ *Katalog a výklad k obrazům Kupkovy výstavy v Jičíně*, Jičín 1906, nestr.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Jičínské noviny 26/20, 6. 10. 1907, nestr.

Zábavní činnost – divadlo, akademie, hudební večírky, taneční zábavy, výlety

„Ve studentských spolcích společenské zábavy mají jistě své místo. Nehledíme-li k faktu, že mládež má velikou a přirozenou svoji složku v cílém veselí, pohybu a pružnosti těla i ducha, jest tu ještě důvod finanční. Ale o co jde hlavně, jest moment, umocníti tuto zábavu na určitý stupeň, povýšiti ji tak, aby byla i inteligenci profitem. Ten účel měli asi na mysli kolegové – abych řekl – při zakládání činnosti divadelní.“⁹⁷ Tak soudil Vojta Novák, jedna z nejvýraznějších hereckých osobností divadelní scény AČJ, který tomuto druhu umění nakonec zasvětil celý život.⁹⁸

V Jičíně bylo divadlo velmi oblíbenou zábavou a provozovali ho ochotníci i z řad jiných spolků, především Občanské besedy či Sokola. Jičínští hudebně nadaní amatérští herci se neváhali pustit i do operetních či operních představení.⁹⁹ Východočeské město bylo také častou zastávkou kočovných divadelních společností, které zpravidla přijížděly na čtyři až šest týdnů a hrávaly v sále hotelu U Města Hamburku či později v Tyršově dvoraně Domu Palackého (sokolovna).

Ani při takovém množství představení nebyl Jičín ale ještě divadlem přesycen a představení AČJ bývala hojně navštěvovaná. Možná i proto, že se akademici nebáli experimentovat a předvádět i tvorbu cizích autorů či náročnější neokoukané hry. Nejčastějším žánrem však bývaly i u vysokoškoláků komedie. Jičínské publikum, i když v porovnání s obdobnými městy jistě inteligentnější vzhledem k množství úřadů a škol, prý na konci 19. století nepřijalo ani Shakespeara, bylo tedy potřeba najít vhodnou kombinaci hodnotného, ale zároveň přitažlivého kusu.

Členové AČJ ve dvacátých letech o svých předchůdcích tvrdili, že divadelními výstupy zpočátku budili národní cit občanů, poskytovali hodnotnou zábavu „na místo jalových sólových výstupů“, odhalovali nové talenty a představili venkovu pražskou divadelní kulturu, čímž pomáhali vytlačovat brak a pěstovat kulturu živého jazyka.¹⁰⁰ Samozřejmě ne vždy byly komplikované hry pochopeny, ale obecně lze konstatovat, že náročnost diváky neodradila. K některým divadelním hrám vydávala AČJ i program, v němž některý ze studentů přiblížil jak osobnost dramatika, tak předvedený kus. Akademici též dbali na stylovou výpravu, takže jejich divadelní představení se stala i součástí umělecké výchovy.

Určitá doba stagnace divadelnictví v AČJ na přelomu století byla protržena až uvedením trochu provokativní hry Otto Ernsta *Flachsman vychovatel* z repertoáru Národního divadla dne 5. září 1902.¹⁰¹ Následovalo několik úspěšných kusů v tzv. Sládkově období (1902–1904): Gogolův *Revizor*, *Čekanky* od F. X. Svobody, *Želenského Tažní ptáci* nebo *Kari-*

⁹⁷ V. NOVÁK, *Poslední desetiletí AČJ*, s. 58.

⁹⁸ Vojta Novák (1886–1966) nejprve v letech 1914–1919 působil v Intimním divadle, poté až do roku 1955 režíroval hry v Národním divadle. Uplatnil se také v menších rolích ve filmech *Hotel Modrá hvězda*, *Valentin Dobrotivý*, *Cesta do hlubin študákovy duše*, *Jan Hus*, *Proti všem*, *Měsíc nad řekou* aj.

⁹⁹ Hlavní postavou těchto podniků byl schopný kapelník Jan Patsch, který řídil Hudební spolek. V roce 1904 uvedli operetu *Mamselle Nitouche*, většího ohlasu se však dočkala až *Blodkova opera* v studni o rok později a především *Hubička*, s níž v roce 1909 hostovali i v Mladé Boleslavi.

¹⁰⁰ Jaroslav a Vláda HAJNÝCH, *Divadelnictví v AČJ*, in: Akademická čtenářská jednota v Jičíně. 1870–1920, Jičín 1920, s. 77–83.

¹⁰¹ Satirickou komedii zesměšňující zastaralé školské metody jistě nevybrali akademici, kteří se ostře vymezovali proti rakousko-uherskému školskému systému, náhodou. Více o hře viz Jičínský obzor 23/35, 30. 8. 1902, s. 3.

katury od Jana Augusta Kisielewského. Představení Šamberkova *Karla Havlíčka Borovského* již patří do doby, kdy byl nejvýraznější postavou divadelního odboru Josef Novák (1906–1907) a kdy se uváděly například další Gogolovy a Čechovovy hry, Stroupežnického *Vojtěch Žák, výtečník*, Wildovo *Na čem záleží* či *Slečna šafářka* od Julese Lemaitra. V dalších letech, kdy na „prknech, jež znamenají svět“ excelovali především Vojta Novák a Karel Kazbunda,¹⁰² jmenujme hry *Mládí* Maxe Halkeho, *Měšťáci* Maxima Gorkého, Stroupežnického *Naši furianti*, Wildeho *Florentská tragédie*, Esmannova *Rozmilá rodina*, Gogolova *Ženitba*, Dykova *Ropucha*, *Vina* Jaroslava Hilberta aj.

Pro svá vystoupení často jednota vybírala repertoár Národního či Vinohradského divadla a někdy již nedlouho po premiéře žádali její zástupci v kancelářích těchto divadel o svolení k uvedení dané hry v Jičíně. Svědčí to také o skvělé orientaci studentů v pražské kulturní scéně. Komédie *Rozmilá rodina* byla například ve „zlaté kapliče“ uvedena dne 19. listopadu 1909 a již v srpnu 1910 se objevila na jičínských prknech.¹⁰³ Jak ale ocenil Břeněk Rys, nikdy akademici jen nekopírovali pražské nastudování, vždy kladli důraz na své originální zpracování.¹⁰⁴

AČJ také diváky lákala na výkony slavných profesionálních herců, kteří přijali nabídku na hostování. Kromě Emila Fochta zazářila v Jičíně i diva Národního divadla Leopolda Dostalová¹⁰⁵ a na jaře 1907 ochotně vystoupil rovněž herec a režisér stejné scény Alois Sedláček, obsazený do hry *Slečna šafářka*. Jednání ohledně vystoupení Jindřicha Mošny v Želenského hře *Tažní ptáci* nakonec nebyla úspěšná.¹⁰⁶

Většina představení se v této době odehrávala v sále hotelu U Města Hamburku nebo v sokolovně. Možná i kvůli propůjčování velké dvorany prohloubila AČJ spolupráci s tělovýchovnou jednotou Sokol a stala se 15. ledna 1907 jejím zakládajícím členem. Poměrně brzy však došlo ke konfliktu právě ohledně sporu o zapůjčení sálu na akademický věneček a studentský spolek členství 21. září 1909 vrátil.¹⁰⁷ Spolky se zase ve prospěch divadelnictví v Jičíně našťástí brzy usmířily a v roce 1911 již společně rekonstruovaly jeviště v sokolovně.

Dalším důvodem proč navštívit i náročnější divadelní hry mohly pro mnohé jičínské občany být taneční zábavy, které leckdy po představení (ale i po jiných akcích AČJ)

¹⁰² Podrobněji o hereckých výkonech i působení Karla Kazbundy v AČJ viz Jitka BILKOVÁ, *Historik Karel Kazbunda a jeho rodné město Jičín*, rigorózní práce, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze 2012, s. 88–112; popř. Jitka BILKOVÁ, *Karel Kazbunda Jičínu a Jičínu Karlu Kazbundovi*, in: Karel Kazbunda, kulturní dědictví a mezinárodní právo. Z Českého ráje a Podkrkonoší, supplementum 16, Semily 2013, s. 39–42.

¹⁰³ „Akademická čtenářská jednota získala šťastně, ač ne bez jistých obtíží od Národního divadla působivou tuť veseloheru doufajíc, že se tím našemu obcenstvu jistě zavděčí.“ Jičínské noviny 29/23, 26. 8. 1910, nestr. AČJ za práva k uvedení této hry zaplatila 40 K (16 K za opis knihy, 15 K za autorská provozovací práva, 9 K za překladatelská provozovací práva), viz ANM, f. Karel Kazbunda, k. 4, i. č. 129, Emil Focht Karlu Kazbundovi, čtyři dopisy z let 1909–1910.

¹⁰⁴ „To se ještě nejezdilo odkoukávat do Prahy, tu byla vskutku každá úloha svá.“ Břeněk Rys, *Divadlo studentů v Jičíně*, in: Almanach vydaný Společností přátel studentstva na paměť otevření Studentského domu v Jičíně dne 6. a 7. prosince 1924, Jičín 1924, s. 98.

¹⁰⁵ L. Dostalová účinkovala v představení *Vina* od Jaroslava Hilberta uvedeném 6. srpna 1910. Poplatek Národnímu divadlu za její hostování činil 60 K. Divadlo peníze rozdělilo následovně: pro penzijní fond sólistů 20 K; výpomocný fond ND 20 K; Ústřední jednota herectva 10 K; Sirotčí, vdovský a podpůrný spolek členů ND 10 K. Účtenka viz AUK, f. VSA, k. 70.

¹⁰⁶ AUK, f. VSA, k. 68, Jednatelská zpráva Zábavního odboru za období prázdninové r. 1904. Představení se nakonec i bez hvězdného obsazení uskutečnilo dne 6. září 1906.

¹⁰⁷ 60. výročí tělovýchovné jednoty Sokol v Jičíně. *Pamětní spis*, Jičín 1922, s. 72 a 75.

následovaly. Tanci věnoval spolek opravdu hodně času ze své činnosti: „*Jistě nejkrásnějším dojmem působiti musí na každého, kdo prohlédne jednou archiv jednoty ta spousta tanečních pořádků v každé možné úpravě, spousta pozvánek k plesům a věnečkům, jež AČJ za celých 50 let pořádala. V těch odráží se nám nejlépe vkus a porozumění tehdejších dob se srovnáním s dobou dnešní, zde nejlépe poznáme pravé a jasné důkazy, proč právě jednota musela pořádati zábavy taneční.*“¹⁰⁸

Každoroční plesy samozřejmě organizovaly i jiné spolky a instituce, zájem o ples vysokoškolačků byl však z mnoha důvodů velký, svědčí o tom například 800 kusů pozvánek rozeslaných v lednu 1908.¹⁰⁹ AČJ dále pořádala svatováclavské věnečky, pomlázkové, posvícenské či štěpánské taneční zábavy a v některých obdobích rovněž taneční kurzy s věnečky.

„*Zábavní činnost jednoty nesmí se vyčerpávati pořádáním obvyklého plesu a nějaké frašky, nýbrž především pořádáním zábav s tendencí vážnou, tedy skutečně cenných divadel a hudebně pěveckých večírků spojených s přednáškou ap.*“¹¹⁰ Takto si představoval zábavní činnost starosta AČJ Jaromír Prokeš. Jemu i ostatním kolegům bylo jasné, že zábava patří přirozeně k mládí a především, že ze zábavních podniků přicházelo do spolkové pokladny nejvíce příjmů. Mělo však jít o činnosti kultivované – nevoli například vzbudilo, když někteří členové jednoty hráli v devadesátých letech 19. století ve spolkové místnosti kulečník, karty či šachy. „*Tyto zábavy již vymizely z tradic jednoty, neb ač byly dosti značným důchodem, přece nevyváží nikdy těch sporů a zbytečných jednání.*“¹¹¹ Jaroslav Hajný pak s úlevou dodává: „*Prodáním kulečníku a zničením karet odstraněn byl tento nešvar nadobro z jednoty a tak činnost kolegů obrácena byla na pole jiné.*“¹¹²

Za ušlechtilější činnost, z níž přijdou do pokladny vysoké příjmy a při tom se za ni nemusejí stydět, byly považovány silvestrovské či posvícenské kabarety. Na jejich přípravě často AČJ spolupracovala i s jinými ochotníky – roku 1906 secvičila představení s členy Občanské besedy a o dva roky později se dohodla na spolupráci se Sokolem. Tehdy si jičínské publikum jednota získala zábavnou operou Josefa Illnera *Kvas krále Vondry XXVI*. Zpravodaj Jičínských novin zaznamenal: „*Inscenovaný smuteční přímo rozklad, jaký se po písni Eldorádově nad vepřem smrti zasvěceným v družině krále zahostil, vyvolal v obecenstvu takový veselím překypující ohlas, že si velmi mnozí utírali slzy ovšem smíchem vytlačené.*“¹¹³

Mnoho akademiků bylo také nadanými muzikanty, a tak rádi pořádali i různé hudební večírky, na nichž sami účinkovali nebo zvali hosty (například koncert abiturientů moravsko-ostrovských, Dvořákův večer po Vánocích roku 1908,¹¹⁴ večer komorní hudby v září 1909¹¹⁵).

¹⁰⁸ J. HAJNÝ, *Zábavní činnost v Jednotě*, s. 84.

¹⁰⁹ ANM, f. Karel Kazbunda, k. 7, i. č. 344, Vojta Novák Karlu Kazbundovi, 10. 12. 1907.

¹¹⁰ AUK, f. VSA, k. 68, Jednatelská zpráva za rok 1901.

¹¹¹ Jaroslav HAJNÝ, *Zábavní činnost v Jednotě*, in: Akademická čtenářská jednota v Jičíně. 1870–1920, Jičín 1920, s. 85.

¹¹² J. HAJNÝ, *Zábavní činnost v Jednotě*, s. 85. Kulečník byl prodán roku 1899 hostinskému P. Špilarovi.

¹¹³ *Ze Sokola*, Jičínské noviny 28/2, 17. 1. 1909, nestr.

¹¹⁴ Podrobný referát o večeru konaném 28. 12. 1908 viz *Dvořákův večírek*, Jičínské noviny 28/2, 17. 1. 1909, nestr.

¹¹⁵ Na hudebním večeru účinkovala 2. 9. 1909 Jarmila Volfová a komorní kvarteto, klavírní doprovod kromě jiných obstaral i Jan Morávek. Viz M. N., *Večer komorní hudby*, Jičínské noviny 28/26, 12. 9. 1909, nestr.

Velkým zdrojem příjmů byly oblíbené čajové dýchánky, lidové akademie či zahradní slavnosti v Libosadě. Během takových podniků se pořádaly různé atrakce, cvičení, hrály se scény a prodávalo se cukroví, zmrzlina, káva či pivo.¹¹⁶ Návštěvníci si také mohli koupit lístek do tomboly.

Výtěžky ze zábavných akcí AČJ nesměřovaly do kapes studentů, kteří vynaložili tolik energie na jejich organizaci; nejčastěji putovaly studentskému podpůrnému spolku Husův fond, dívčímu lyceu apod. Myslelo se i na menšinové spolky, každoročně například pořádala jednota tzv. Frýdecké večery, z nichž se vstupné odvádělo slezskému Sokolu.

Mezi populární aktivity zábavního odboru patřily také výlety. Členové AČJ nikdy nezapomněli na práci svých předchůdců, kterou odvedli při zpřístupňování a propagaci Prachovských skal. „*Při vzniku jednoty byly Prachovské skály jen málo navštěvovaným místem výletníků jičínských a dosti neschůdné, avšak dlouholetou péčí četných členů jednoty upraveny zde cesty, umístěny nápisy, turisté na jejich půvaby upozorňováni a skalami prováděni při četných hromadných i jednotlivých návštěvách, takže zájem o ně vzrostl měrou skutečně netušenou.*“¹¹⁷

Akademici pořádali kromě větších výletů či provádění turistů a hostů ze vzdálenějších míst také jednodenní vycházky do blízkého okolí. Obvyklým cílem těchto pochodů byly kromě Prachova Česovské valy, vrch Zebín či Veliš, městečko Železnice, ves Kbelnice nebo Popovice. Tyto výlety bývaly zpravidla doprovázené divadelním, hudebním či tanečním programem a účastnily se jich vždy i dívky.

Závěr

Člen spolku Jan Škaloud roku 1920 charakterizoval po padesáti letech důvody vzniku AČJ těmito slovy: „*Hlavním úkolem spolků studentských jest podávati širším vrstvám lidu alespoň malou část vzdělání, kterého nabudeme pobytem v kulturním svém středisku. Ta mladá duše, která ukojila svou žízeň po nových dojmech a poznatcích, je plna vznětů a touhy po činech a obětech. Cítí to, že mnozí závistivým zrakem na ni pohlížejí, jako na šťastnější, již se dostalo všeho, téměř co ke svému zdárnému vývoji potřebovala. Ta duše nechce býti egoistou, přistupuje k závistivým a napájí je, podává potravu, po které sama tak dlouho prahla a činí to ráda, neboť ví, že to není jen soucit, nýbrž povinnost. Jednotlivci nezmůžeme ničeho, pročež sdružíme se, sečtème ty pružné tvůrčí síly v mohutnou výslednici, a tak domůžeme se zdaru.*“¹¹⁸

Je možné konstatovat, že na počátku 20. století tyto vytčené cíle členové AČJ naplnili. Kolem roku 1900, kdy hrozil spolku zánik především kvůli příklonu mladíků k individualismu, se podařilo síly zase spojit a myšlenka jednoty obstála. Pokrokařsky naladěni akademici se nechtěli otáčet do minulosti a jen velebit práci svých předchůdců, nechtěli lidi pouze bavit a probouzet v nich vlastenectví, chtěli především šířit hodnotnou moderní

¹¹⁶ Např. v roce 1901 navrhl majitel Libosadu, správa trauttmansdorffského velkostatku, že AČJ dostane prostor k pronájmu zdarma, pokud na slavnosti bude točit jejich kumburské pivo. AUK, f. VSA, k. 68, dopis Knížecí Trauttmansdorffské ředitelství velkostatku Kumburk – Radim AČJ ze dne 30. 7. 1901.

¹¹⁷ A. SEIFERT, *Přednáška absol. právníka Aug. Seiferta při přátelském večeru „Akademická čtenářská jednota“ v Jičíně na oslavu dovršení 30leté činnosti 11. srpna 1900 při současném sjezdu „Krkonoše“*, s. 18.

¹¹⁸ Jan ŠKALOUD, *Kulturní činnost AČJ*, in: *Akademická čtenářská jednota v Jičíně. 1870–1920, Jičín 1920*, s. 45.

kulturu. Členové se nebáli provokovat maloměstské publikum, které nebylo ještě na všechny jejich akce dostatečně vyzrálé, kontroverzními náměty přednášek, náročnějšími divadelními hrami, výstavami současného umění aj.

Ač většina členů AČJ absolvovala jičínské gymnázium, vystupovali akademici veřejně velmi ostře proti této škole, respektive proti celému systému středních škol, který dle nich potlačoval duši a rozvoj studentů. Odsuzovali katolickou církev a její silný vliv ve výuce, politicky tíhli k pokrokářům. Mnoho členů AČJ, kteří se pak i prosadili v politickém životě na celostátní úrovni, přispívalo v mládí do Časopisu pokrokového studentstva, který pravidelně o dění v Jičíně v tomto období informoval.

Místnímu publiku kromě vzdělání zprostředkovali vysokoškolští studenti i mnoho zábav, z nichž pro spolek plynuly největší příjmy. Usilovali ale obvykle o to, aby se jednalo o zábavu kultivovanou a výtěžek z akcí odváděli podpůrnému studentskému spolku Husova fondu, menšinovým spolkům, dívčímu lyceu aj.

Pro Jičín aktivity vysokoškoláků znamenaly velké oživení, zprostředkování kulturních novinek a předání mnoha poznatků. Činnost jednoty mezi jinými spolky tak rozhodně nezapadla, a to i přes to, že se studenti scházeli pouze v době prázdnin. Ve městě a okolí zůstaly na členy AČJ působící na přelomu století dvě trvalé památky – veřejná knihovna a turistické cesty v Prachovských skalách.

Akademici si jistě při organizování akcí osvojili důležité dovednosti a získali mnoho zkušeností z praktického života, které by pouhým sezením v univerzitních posluchárnách stěží získali: „*Jeť krajinský spolek jako AČJ nejlepší přípravou pro veřejný život, v němž tolik nyní schází družnosti, lásky a vzájemného pochopení.*“¹¹⁹

Hodně studentů, kteří prošli řadami jednoty, dosáhlo významného postavení (i v pozicích, které jako akademici velmi kritizovali). Kromě velkého počtu advokátů, případě středoškolských učitelů jmenujme ze zkoumaného období například: Václava Kracíka – vrchního okresního fyzika v Hradci Králové; Františka Sitenského – zemského inspektora škol hospodářských; Julia Pauluse – ředitele učitelského ústavu v Soběslavi; Vladislava Lepaře, odborového šéfa na ministerstvu veřejných prací; Gotharda Smolaře – ředitele gymnázia v Brandýse; Františka Veselého – ministra spravedlnosti; Zdeňka Lepaře – odborového přednostu na ministerstvu financí; Viktora Stumpfa – radu vrchního zemského soudu v Bratislavě; Bohuslava Háka – ministerského radu na ministerstvu financí; Václava Kvapila – radu zemského soudu v Praze; Bedřicha Plaschkeho – pěvce drážďanské opery; Vojtu Nováka – režiséra Národního divadla; Gustava Šmejce – redaktora Českého slova v Praze; Karla Kazbundu – soukromého docenta Univerzity Karlovy a ministerského radu; Jana Morávka – ředitele Archivu Pražského hradu; či Josefa Kopala – univerzitního profesora.

¹¹⁹ Vladimír HAJNÝ, *Knihovnictví v AČJ (Menšinová práce Jednoty)*, in: Akademická čtenářská jednota v Jičíně. 1870–1920, Jičín 1920, s. 61.

„Die Hauptaufgabe der Studentenverbände ist es, breiten Volksschichten wenigstens einen kleinen Teil an Bildung weiterzugeben.“

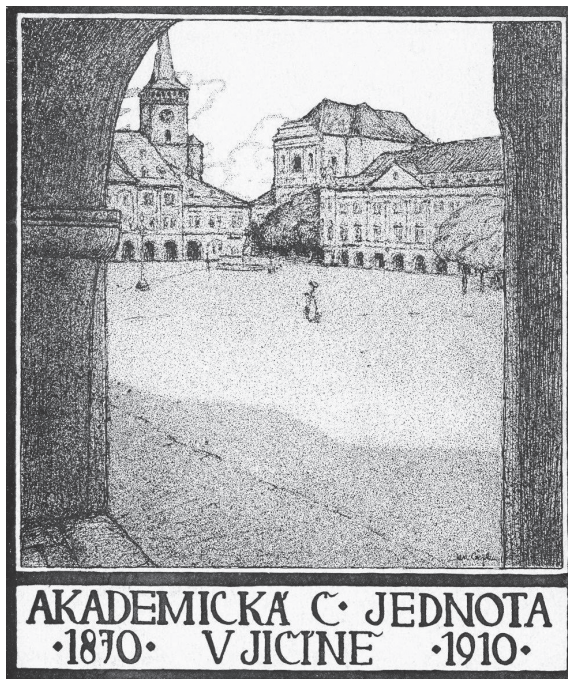
Die Tätigkeit des Akademischen Lesevereins in Jičín (Jitschin) zu Beginn des 20. Jahrhunderts

ZUSAMMENFASSUNG

Die Studie beschäftigt sich mit dem Akademischen Leseverein (im weiten ALV) in Jičín (Jitschin), der 1870 gegründet wurde und Hochschüler vereinte, die ihre Ferien im ostböhmischen Jičín und Umgebung verbrachten. Das Hauptziel dieses Verbandes sahen seine Mitglieder in der Verbreitung der Bildung von Prag aufs Land, die Weitergabe neuer Erkenntnisse aus Wissenschaft und Kultur. Die Studie beschreibt kurz die ersten dreißig Jahre der Tätigkeit des Vereins, detaillierter dann den Zeitraum von 1900 bis 1910. In dieser Zeit betrieben die Studenten eine öffentliche Bibliothek, veranstalteten Vorträge und Ausstellungen. Finanzielle Mittel erlangten sie eher aus unterhaltsamen Veranstaltungen (Theater, Volksakademie, Tanzvergnügungen, Ausflüge u.a.). Stets waren sie um kultivierte Veranstaltungen bemüht; sämtliche Einnahmen übergaben sie Vereinen, die Studenten unterstützten, oder finanzierten damit andere Wohltätigkeitsaktionen. Der ALV scheute sich nicht, in die kleinstädtischen Verhältnisse Jičíns Unruhe zu tragen, und zwar sowohl durch kontroverse Vortragsthemen als auch durch Aufführungen anspruchsvoller Theaterstücke, eventuell auch durch Ausstellungen moderner Kunst. Selbstverständlich stießen nicht alle ihre Aktionen auf Verständnis, doch pflegte die Besucherzahl hoch zu sein. Die Anschauungen der Studenten entsprachen zumeist den Ideen der „Fortschrittsbewegung“, womit die öffentliche Kritik an der Kirche und den Verhältnissen an den Mittelschulen zusammenhing. Obwohl es in Jičín zur Jahrhundertwende viele Vereine gab, deren Tätigkeit sich deckte, fiel der ALV nicht darunter. Viele Vereinsmitglieder erwarben während ihrer Arbeit im Studentenverband eine Menge an Fertigkeiten, die sie später im öffentlichen Leben zur Geltung bringen konnten. Viele von ihnen wurden erfolgreiche Anwälte, Lehrer, Schuldirektoren, Ministerialräte, Universitätsprofessoren usw.

Deutsche Übersetzung: Wolf B. Oerter

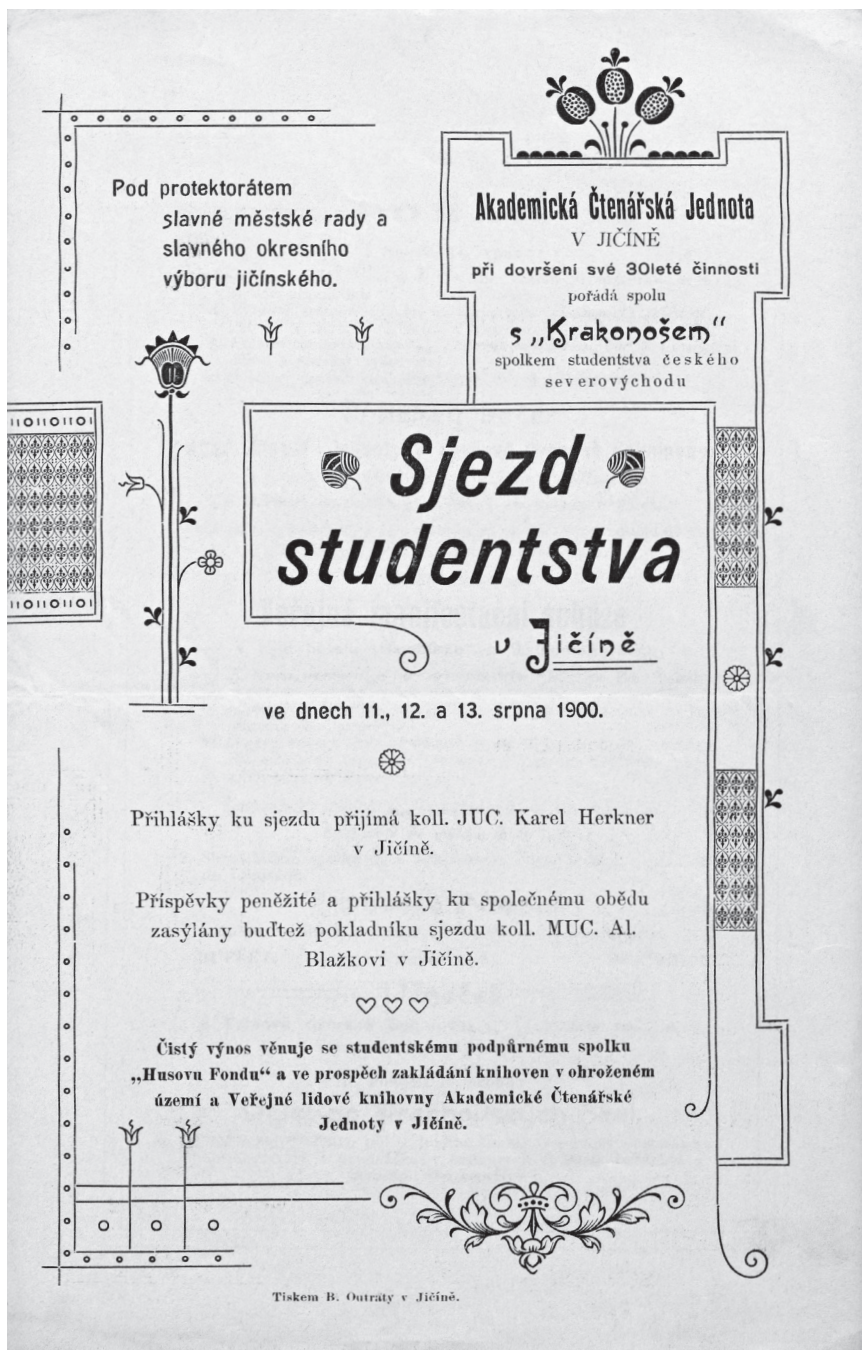
Jitka Bílková
Archiv bezpečnostních složek
Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze (doktorské studium)
jitka.bilkova@abs-cr.cz

Obr. 1 Jičínské náměstí, tisk z roku 1910 vydaný při příležitosti oslav 40. výročí založení AČJ (Archiv Univerzity Karlovy, fond Všestudentský archiv, karton A 370)

Obr. 2 Pohlednice pomníku Karla Havlíčka Borovského, slavnostně odhaleného v Jičíně roku 1906 za účasti mnohých spolků včetně AČJ (soukromá sbírka Karla Čermáka)

Obr. 3 Pozvánka na Sjezd studentstva v Jičíně, pořádaný v srpnu 1900 AČJ a spolkem Krakonoš (Archiv Univerzity Karlovy, fond Všestudentský archiv, karton A 64)

— POŘAD. —

I. Sobota 11. srpna :

1. *Valná hromada „Krakonoše“* v sále hotelu »Hamburku« o 3. hodině odpolední.
 - a) *Význam sociální otázky se stanoviska akademické mládeže.* Pan F. V. Krejčí, redaktor a spisovatel.
 - b) *Význam moderní školy a požadavky učitelstva.* Pan J. Černý, učitel a paedag. spisovatel.
 - c) *O otázce ženské.* Koll. Ph. C.nd. Zdenka Háskova.

2. Přátelský večer

Akad. Čtenář. Jednoty v Tyršově dvoraně Sokolovny

s programem hudebním, pěveckým a přednáškou

„O činnosti Akad. Čten. Jednoty za uplynulé 30letí.“

Začátek o 8. hod. več. Vstupné za osobu 30 kr., rodina 60 kr.

Podrobný program oznámeními zvláštními.

II. Neděle 12. srpna :

1. Veřejná manifestační schůze

v sále hotelu »Hamburku« o 9. hodině ranní.

- a) *Extense universitní a středoškolská.* MUDr. Ed. Babák, asistent českého fysiolog. ústavu.
- b) *Humanitní instituce studentské.* Koll. Ph. Cand. Lad. Fiala, starosta »Krakonoše«.
- c) *O oprávněnosti druhých českých vysokých škol.* Koll. JUC. Frant. Sis, předseda universitní komise pro zřízení českých vysokých škol na Moravě.

Společný oběd u Sokolovně o 12. hodině.

Poukázky ku obědu za 50 kr.

2. Shromáždění spolků před Sokolovnou o půl 2. hod. a průvod do Libosadu.

Promenádní koncert

úplně měsícké hudby v Libosadě o 2. hodině odp.

BUFFET.

Vstupné 10 kr.

BUFFET.

3. ————— Děneček —————

v Tyršově dvoraně Sokolovny o 8. hodině večerní.

Vstupné: pán 1 zl., rodina 2 zl.

III. Pondělí 13. srpna :

Úlet do Prachovských Skal.

Odjezd od pomníku o půl 9. hodině ranní. O povozy postaráno.
Po prohlídce Skal přednáška v restauraci *O okolí jičínském a Skalách Prachovských.*

Obr. 4 Program Sjezdu studentstva v Jičíně, pořádaného v srpnu 1900 AČJ a spolkem Krakonoš (Archiv Univerzity Karlovy, fond Všestudentský archiv, karton A 64)